

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจศาล

การจับและการควบคุมตัวเป็นการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยอย่างหนึ่ง เพื่อนำตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่กระทำความผิดมาดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาล เพื่อบังคับตามผลของคำพิพากษา ซึ่งการจับและการควบคุมตัวเป็นการทำลายสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งบุคคลอื่นจะมาล่วงละเมิดไม่ได้ โดยการจับและการควบคุมตัวจึงต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพของบุคคลที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 สารนิพนธ์นี้จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจศาล ดังนี้

2.1 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับศาลยุติธรรมไทย

2.1.1 ประวัติความเป็นมาศาลยุติธรรม

การศาลในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ระยะแรก ซึ่งเมื่อก่อนการศาลแบบไทยนิยมแบบไทยโบราณมีความเหมาะสม แต่พอกาลเวลาได้ล่วงเลยผ่านไป กลับกลายเป็นไม่เหมาะสมตามเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป¹ และเป็นเครื่องถ่วงความเจริญของสังคมที่ได้รับอิทธิพลตะวันตกนิยม เพราะมีระบบศาลกระจายอยู่ตามกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ มากมาย และมีระบบที่การดำเนินกระบวนการพิจารณาและพิพากษาคดีที่ต้องทำงานร่วมกันหลายหน่วยงานส่งผลให้การพิจารณาคดีเกิดความล่าช้าและสับสน² รวมไปถึงการก้าวก่ายอำนาจของศาลเนื่องจากบางศาลไม่ทราบเขตอำนาจที่แน่นอน นอกจากนั้นตระลาการที่พิจารณาคดีในศาลต่าง ๆ ยังอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของเสนาบดีหรืออธิบดีเจ้ากระทรวง ทบวง กรม ส่งผลให้อำนาจบริหารเข้ามาก้าวก่ายอำนาจของตุลาการ การพิจารณาและพิพากษาคดีปราศจากความอิสระ รวมไปถึงการทุจริตและแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบไม่เอาใจใส่งาน ประกอบกับการได้สวน

¹ ศาลฎีกา และสำนักงานศาลยุติธรรม. (2548). *เมื่อวันวานของศาลยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: ขงพลเทรตติ้ง. หน้า 25.

² ศาลยุติธรรม. (2561). *ประวัติศาลยุติธรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงจาก: <https://www.coj.go.th/th/content/page/index/id/3>. [2566, 11 เมษายน].

ชักฟอกตามระบบจารีตนครบาลค่อนข้างป่าเถื่อนและโหดร้าย จึงจะเห็นได้ว่าระบบศาลไทยในสมัยก่อนไม่อาจเป็นหลักประกันความยุติธรรมแก่ประชาชนได้ รวมทั้งเหตุให้ชาวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยโจมตีและไม่ยอมอยู่ภายใต้อำนาจศาลไทย จนก่อให้เกิดสิทธิออกอาณาเขตและการสูญเสียเอกราชทางการศาลในสมัยนั้น³ จึงได้มีการปฏิรูปที่วางรากฐานโครงสร้างศาลยุติธรรมใหม่ด้วยการจัดระบบศาลแบบตะวันตกนิยม และมีแนวคิดใหม่ที่แยกฝ่ายบริหารออกจากฝ่ายตุลาการ และเนื่องมาจากการติดต่อกับต่างประเทศจึงต้องมีการปฏิรูประบบศาลไทยขึ้นให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งกับชาติตะวันตก⁴

ซึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงรวบรวมศาลที่กระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวง กรมต่าง ๆ ให้รวมไว้ในที่แห่งเดียวกันเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง เหมาะสมไม่ทำให้ราษฎรเดือดร้อน และในโอกาสที่กรุงเทพมหานครมีอายุครบ 100 ปี ซึ่งตรงกับวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2425 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินวางศิลาฤกษ์อาคารศาลสถิตย์ยุติธรรม โดยมีพระราชประสงค์ให้ตั้งศาลขึ้นเพื่อทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดอรรถคดี ทรงเล็งเห็นว่าบ้านเมืองจะอยู่ด้วยความสงบสุขร่มเย็นต้องอาศัยการศาลเป็นสำคัญ จึงทรงจัดระบบกฎหมายและระเบียบทางการศาลขึ้นใหม่ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของชาติตะวันตก โดยมีกรมหลวงพิชิตปรีชากรและพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์เป็นกำลังสำคัญในการแก้ไขกฎหมายและปฏิรูประบบการศาลยุติธรรมให้เจริญรุ่งเรืองเป็นที่ยอมรับของนานาอารยประเทศ ศาลจึงเป็นสถาบันที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมให้แก่ประชาชนสืบมาตราบเท่าทุกวันนี้⁵

ศาลยุติธรรมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มีอยู่ทั่วราชอาณาจักร ระบบศาลยุติธรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ชั้น คือ ชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ ชั้นฎีกา รวมเป็นศาลทั่วราชอาณาจักร จำนวน 274 ศาล (ไม่นับรวม 9 ศาลสาขา) (ข้อมูล ณ วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2563) ประกอบด้วย⁶

³ ศาลฎีกา และสำนักงานศาลยุติธรรม. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1. หน้า 25.

⁴ ศาลยุติธรรม. (2561). *ประวัติศาลยุติธรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงจาก: <https://www.coj.go.th/th/content/page/index/id/3>. [2566, 11 เมษายน].

⁵ พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ. (2566). *ประวัติความเป็นมาศาลยุติธรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://museum.coj.go.th/th/history.html?hist=History-of-the-Court-of-Justice>. [2566, 1 มีนาคม].

⁶ สำนักแผนงานและงบประมาณ. (2563). *โครงสร้างศาลยุติธรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/54/iid/126661>. [2566, 25 มีนาคม].

1) ศาลชั้นต้น เป็นศาลซึ่งรับคำฟ้อง หรือคำร้องในชั้นเริ่มต้นคดีไม่ว่าเป็นคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคร คดีสิ่งแวดล้อม คดีนักท่องเที่ยว คดีแรงงาน คดีภาษีอากร คดีล้มละลาย คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คดีอาญา และคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยดำเนินการตัดสินชี้ขาดเป็นชั้นแรก ทั้งมีอำนาจดำเนินการพิจารณาแทนศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาในบางเรื่องด้วย ศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักรมีจำนวนทั้งหมด 262 ศาล (ไม่นับรวม 9 ศาลสาขา) ประกอบด้วยศาลต่าง ๆ ดังนี้⁷

(1) ศาลชั้นต้นพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาในกรุงเทพมหานคร จำนวน 13 ศาล ประกอบด้วย

(1.1) กลุ่มศาลแพ่ง ได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลแพ่งพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี

(1.2) กลุ่มศาลอาญา ได้แก่ ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี ศาลอาญาตลิ่งชัน ศาลอาญาพระโขนง ศาลอาญามีนบุรี

(1.3) ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง

(2) ศาลจังหวัด มีจำนวน 111 ศาล (6 สาขา)

(3) ศาลแขวง มีจำนวน 39 ศาล

(4) ศาลชำนาญพิเศษ มีจำนวน 90 ศาล ประกอบด้วย

(4.1) ศาลแรงงานกลาง จำนวน 1 ศาล

(4.2) ศาลแรงงานภาค จำนวน 9 ศาล (2 สาขา)

(4.3) ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง จำนวน 1 ศาล

(4.4) ศาลล้มละลายกลาง จำนวน 1 ศาล

(4.5) ศาลภาษีอากรกลาง จำนวน 1 ศาล

(4.6) ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จำนวน 1 ศาล (1 สาขา)

(4.7) ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด จำนวน 76 ศาล

(5) ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบประจำภาค 1 - 9 จำนวน 9 ศาล

2) ศาลชั้นอุทธรณ์ เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์ รวมทั้งมีอำนาจพิจารณาคำสั่งอื่น ๆ เช่น มีคำสั่งเกี่ยวกับการขอประกันตัวในคดีอาญา และการขอทุเลาการบังคับคดีในคดีแพ่ง

⁷ สำนักแผนงานและงบประมาณ. (2563). *โครงสร้างศาลยุติธรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/54/iid/126661>. [2566, 25 มีนาคม].

การพิจารณาของศาลอุทธรณ์มีลักษณะเป็นการตรวจสอบหรือทบทวนในชั้นอุทธรณ์ รวมเป็น 11 ศาล ประกอบด้วย⁸

(1) ศาลอุทธรณ์ จำนวน 1 ศาล มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคน คดีสิ่งแวดล้อม คดีอาญา คดีเลือกตั้ง คดียาเสพติด คดีอาญาทุจริต และคดีค้ำมนุษย์

(2) ศาลอุทธรณ์ภาค 1 - 9 จำนวน 9 ศาล มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคน คดีสิ่งแวดล้อม คดีอาญา และคดีเลือกตั้ง

(3) ศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ จำนวน 1 ศาล มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คดีภาษีอากร คดีแรงงาน คดีล้มละลาย และคดีเยาวชนและครอบครัว

3) ศาลชั้นฎีกา เป็นศาลสูงสุดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการฎีกา และมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลฎีกามีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายเฉพาะ แต่หากคดีใดมีปัญหาสำคัญไม่ว่าจะเป็นปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมาย ประธานศาลฎีกาเห็นว่าควรให้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา ประธานศาลฎีกามีอำนาจสั่งให้นำปัญหาดังกล่าวเข้าสู่การวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา ศาลฎีกามีเพียงศาลเดียวตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร⁹

2.1.2 บทบาทและความสำคัญของศาล

องค์กรศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานที่อำนวยความสะดวกและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติให้ศาลเป็นผู้ใช้อำนาจพิจารณาพิพากษาชี้ขาดข้อพิพาทคดีให้เป็นไปด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย ผู้พิพากษาได้รับการคุ้มครองให้ผู้พิพากษาไม่มีความเป็นอิสระไม่ขึ้นตรงต่อหน่วยงานใด รวมไปถึงการโยกย้ายผู้พิพากษาห้ามมิให้มีการโยกย้ายผู้พิพากษาหากไม่ได้รับความยินยอม¹⁰ โดยมีประธานศาลฎีกาเป็นประมุขฝ่ายตุลาการมีอำนาจพิจารณาคดีในศาลฎีกา

⁸ สำนักแผนงานและงบประมาณ. (2563). *โครงสร้างศาลยุติธรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/54/iid/126661>. [2566, 25 มีนาคม].

⁹ สำนักแผนงานและงบประมาณ. (2563). *โครงสร้างศาลยุติธรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/54/iid/126661>. [2566, 25 มีนาคม].

¹⁰ สหรัฐ สิริวัฒน์. (2558). *ความจำเป็นและแนวทางในการจัดตั้งหน่วยงานรักษาความปลอดภัยของศาลยุติธรรม (Court Marshal)*. เอกสารส่วนบุคคลหลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 14 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 4.

และวางระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม เพื่อให้การดำเนินงานของศาลยุติธรรมเป็นไป ด้วยความเรียบร้อยและเป็นระเบียบดูแลผู้พิพากษาศาลยุติธรรมให้ปฏิบัติตามระเบียบวิธีการต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นตามกฎหมายหรือด้วยประการอื่นให้ถูกต้อง รวมทั้งกำหนดนโยบายและบริหารราชการ ศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นบทบาทภารกิจที่เพิ่มขึ้นตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง¹¹

ดังนั้นการทำหน้าที่ของผู้พิพากษาหรือตุลาการต้องทำหน้าที่ด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว ยุติธรรม และมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ภายใต้กรอบแห่งกฎหมาย เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ให้กับประชาชนในการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี

2.1.3 ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

งานตุลาการเป็นหลักประกันที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพ ศาลมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการเยียวยาแก่ผู้ที่ถูกระงับละเมิดตามกฎหมาย โดยนำผู้ที่กระทำความผิด ตามกฎหมายให้ได้รับโทษตามกระบวนการยุติธรรม แต่หากยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้กระทำความผิดให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำตัดสิน ว่าเป็นผู้กระทำความผิด ในนานาอารยประเทศมุ่งหมายให้ศาลมีความเที่ยงธรรมและเป็นอิสระ จากฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติของรัฐ และศาลต้องได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายและ ทางการกระทำที่ถูกร้าย การคุกคาม ข่มขู่ การกระทำใด ๆ จากการกระทำตามหน้าที่¹²

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติเรื่องความอิสระ ของผู้พิพากษาในการใช้อำนาจของตุลาการใน มาตรา 188 บัญญัติไว้ว่า

“การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปตาม กฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง”¹³

นอกจากความอิสระของผู้พิพากษาศาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้อำนาจไว้แล้ว คณะกรรมการตุลาการได้จัดทำประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการขึ้น เพื่อให้เป็นหลักประกันในการอำนวยความสะดวก เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของ ผู้พิพากษาในการทำหน้าที่ในทางอรรถคดี ซึ่งจะต้องปฏิบัติด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม ถูกต้อง ตามหลักกฎหมาย และนิติประเพณี และต้องแสดงให้เป็นประจักษ์แก่สาธารณชนด้วยว่าตน

¹¹ ศาลฎีกา. (2566). *อำนาจหน้าที่ศาลฎีกา*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.supremecourt.or.th>. [2566, 1 มีนาคม].

¹² สหรัฐ สิริวัฒน์. อ่างแล้ว เจริญอรรถที่ 10. หน้า 5.

¹³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 188.

ได้ปฏิบัติเช่นนั้นอย่างเคร่งครัด การนั่งพิจารณาคดีผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลางปราศจากอคติ มีความเสมอภาค มีเมตตาธรรม และพึงสำรวมตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่¹⁴

หลักความอิสระของผู้พิพากษาอาจแบ่งแยกได้เป็น 3 ประการ¹⁵ ได้แก่

ประการแรก ความอิสระของการทำหน้าที่ในทางตุลาการ (die sachliche Unabhaengigkeit) เป็นหลักความอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาคดี และเป็นหลักความคุ้มครองการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาคดีไม่ให้อิทธิพลภายนอกทั้งหลาย โดยเฉพาะการแทรกแซงจากองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐองค์กรอื่น รวมไปถึงการแทรกแซงโดยทางอ้อมด้วย ซึ่งอาจมีผลต่อการทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีผู้พิพากษาคดีของผู้พิพากษา ทั้งนี้ เพราะผู้พิพากษาย่อมผูกตนเองเฉพาะภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น

ประการที่สอง ความอิสระในทางองค์กร (die organisatorische Unabhaengigkeit) หรือความเป็นอิสระในการจัดองค์กรของศาล (die organisatorische Selbstaindigkeit der Gerichte) หมายความว่าอำนาจตุลาการ ศาล หรือผู้พิพากษาจะต้องไม่อยู่ในลักษณะของความสัมพันธ์ที่อยู่ภายใต้อำนาจขององค์กรอื่นไม่ว่าจะโดยในข้อเท็จจริงหรือในทางกฎหมายก็ตาม

ประการที่สาม ความอิสระในทางส่วนบุคคล (die personenliche Unabhaengigkeit) หมายความว่า โดยหลักแล้วการถอดถอนและการโยกย้ายผู้พิพากษาต้องทำตามความประสงค์ของผู้พิพากษาจะไม่อาจกระทำได้หากผู้พิพากษาไม่มีความประสงค์ เว้นแต่จะกระทำโดยคำพิพากษาของศาล เพื่อให้เกิดความมั่นคงต่อความอิสระของการทำหน้าที่ของผู้พิพากษา หากเกิดผลกระทบต่อความอิสระของผู้พิพากษาจะทำให้การวินิจฉัยตัดสินคดีไปในทางใดทางหนึ่งซึ่งอาจจะกระทบต่อตำแหน่งของผู้พิพากษาแล้วนั้น จึงจำเป็นจะต้องมีหลักประกันให้แก่ผู้พิพากษาในการดำรงตำแหน่งดังกล่าวโดยไม่มีผู้ใดมาแทรกแซงได้

¹⁴ สหรัฐ สิริวิวัฒน์. อ้างแล้ว เจริญบรรณที่ 10. หน้า 5.

¹⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 31-32.

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งเจ้าพนักงานตำรวจศาล

สถาบันตุลาการเป็นสถาบันที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจหลักในการปกครองประเทศตามอำนาจที่ได้รับมาจากกฎหมายรัฐธรรมนูญในการตัดสินใจคดีต่าง ๆ เพื่ออำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน ซึ่งการตัดสินใจคดีศาลต้องได้รับความอิสระและปราศจากการครอบงำจากอำนาจฝ่ายอื่น ๆ และภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้พิพากษาอย่างสิ้นเชิง¹⁶

ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีระบบการรักษาความปลอดภัยให้กับผู้พิพากษาเจ้าหน้าที่ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการรักษาความปลอดภัยบริเวณศาลให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยนายพิระพันธุ์ สาลีรัฐวิภาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในขณะนั้นได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาระบบการยุติธรรมในประเทศไทย ซึ่งในขณะนั้นพบว่า การบังคับคดีตามหมายอาญาฯยังไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการติดตามจับกุมตัวผู้กระทำความผิดหรือหลบหนีหมายจับการควบคุมตัวการปล่อยตัวชั่วคราวในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดีของศาล การคุ้มครองและให้ความปลอดภัยแก่พยานในคดีอาญาสำคัญ การตรวจสอบยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดอาญา และการส่งตัวนักโทษหรือผู้ต้องขังในคดีสำคัญยังขาดหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะหรือเป็นเจ้าภาพหลักในการดูแลรับผิดชอบภารกิจดังกล่าว เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2552 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในหลักการแนวทางการปรับโครงสร้างแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม โดยการจัดตั้งสำนักงานบังคับคดีอาญาและการบังคับใช้กฎหมายและคณะทำงาน แบ่งส่วนราชการของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม เพื่อดูแลให้การปฏิบัติและมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และพัฒนาระบบการยุติธรรมให้มีระบบ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2555 พล.ต.อ.ประชา พรหมนอก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ให้ความเห็นชอบในการยุบรวมและโอนย้ายข้าราชการสำนักบังคับคดีอาญาและบังคับใช้กฎหมายหรือ “ไทยมาเชล” ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม และสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ให้ไปอยู่ในสังกัดกรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) เนื่องจากทั้ง 2 หน่วยงานมีภารกิจและหน้าที่เหมือนกัน¹⁷

สภาพปัญหาของศาลยุติธรรมไทยมีผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหลบหนีทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีล่าช้า ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการลงโทษตามผลของ

¹⁶ สหรัฐ สิริวัฒน์. อ่างแก้ว เจริญธรรมที่ 10. หน้า 5-6.

¹⁷ ปุณณพัฒน์ มหาสิทธิ์ตระกูล. (2563). *บทบาทของเจ้าพนักงานตำรวจศาลในการอำนวยความยุติธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์รักษาความปลอดภัย สำนักงานศาลยุติธรรม*. เอกสารส่วนบุคคลหลักสูตร “ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล” รุ่นที่ 19 วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม. หน้า 4-5.

คำพิพากษาอย่างแท้จริง ทำให้คำพิพากษาขาดสภาพบังคับ ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาล อันมีสาเหตุเนื่องมาจากสำนักงานศาลยุติธรรมไม่มีเจ้าพนักงานที่ทำหน้าที่สนับสนุนกระบวนการในการติดตามจับกุมผู้หลบหนีการปล่อยตัวชั่วคราวของศาล ส่วนอีกปัญหาหนึ่งคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจมีภารกิจจำนวนมากในการรักษาความสงบเรียบร้อย จึงไม่อาจติดตามจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวแล้วหลบหนีได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ประกอบกับมีสถานการณ์ความไม่สงบอันส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาในการอำนวยความยุติธรรมในพื้นที่บริเวณศาลอยู่บ่อยครั้งเป็นผลให้มาตรฐานในการรักษาความยุติธรรมของศาลไทยในภาพรวมได้รับผลกระทบและเกิดปัญหา ดังนั้น จึงต้องมีกระบวนการในการสนับสนุนการพิจารณาการพิพากษาคดีและการบังคับตามผลของคำพิพากษาเป็นไปได้อย่างทันทั่วทั้งที่มีมาตรฐานในการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่บริเวณศาลที่มีประสิทธิภาพและยกระดับมาตรฐานของการป้องกันและรักษาความปลอดภัยของผู้พิพากษาได้อย่างเหมาะสม จึงจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับเจ้าพนักงานตำรวจศาลขึ้นมา และการจัดตั้ง (Court Marshal) ขึ้นมา¹⁸

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ศาลเป็นหน่วยงานที่อำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน การพิจารณาคดีหรือทำหน้าที่ของผู้พิพากษาต้องมีความเป็นอิสระและปราศจากการครอบงำจากฝ่ายใด และที่ผ่านมามีสถานการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นอันส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษารวมไปถึงความเชื่อมั่นในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีเกิดความล่าช้า ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการลงโทษตามผลของคำพิพากษาอย่างแท้จริง ทำให้คำพิพากษาขาดสภาพบังคับต่อมาได้มีการออกกฎหมาย พระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับเจ้าพนักงานตำรวจศาลเพื่อทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยแก่ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม รวมไปถึงประชาชนผู้มาติดต่อและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบริเวณศาล รวมไปถึงอำนาจการสนับสนุนและเสริมสร้างประสิทธิภาพการติดตามจับกุมผู้หลบหนีการปล่อยตัวชั่วคราวให้ได้รับการลงโทษมาบังคับตามผลของคำพิพากษา¹⁹

2.2.1 โครงสร้างหน่วยงานเจ้าพนักงานตำรวจศาล

ตามประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่อง การแบ่งส่วนราชการภายในและกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานในสำนักงานศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 9) และคำสั่งศูนย์รักษาความปลอดภัย เรื่อง การกำหนดลักษณะงานและการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-6.

¹⁹ สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2563). *เจ้าพนักงานตำรวจศาล*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 2-3.

ศูนย์รักษาความปลอดภัย ซึ่งได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานเจ้าพนักงาน
ตำรวจศาล ของศูนย์รักษาความปลอดภัย สำนักงานศาลยุติธรรม โดยแบ่งงานภายในออกเป็น
7 ส่วน ดังนี้

1) ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 1²⁰

(1) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยบุคคล
และทรัพย์สินในบริเวณศาล

(2) ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในบริเวณศาล

(3) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและคุ้มครองข้าราชการฝ่ายตุลาการ
ศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พนักงานและลูกจ้าง
ของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งกระทำการตามหน้าที่หรือเพราะเหตุที่จะกระทำหรือ
ได้กระทำการตามหน้าที่ รวมทั้งอาคารสถานที่ และทรัพย์สินของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรม

(4) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในการแจ้งให้พนักงานปกครองหรือตำรวจจับผู้ต้องหา
หรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยศาลแล้วหนีหรือจะหลบหนี

(5) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลเกี่ยวกับการเป็นผู้จัดการตามหมายจับ หรือเป็นผู้สนับสนุน
การปฏิบัติงานของผู้จัดการตามหมายจับตามคำสั่งศาล

(6) ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาล
ตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(7) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผน งบประมาณและรายงานผลของส่วนงานที่เกี่ยวข้อง
หรือที่ได้รับมอบหมาย

(8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นและพื้นที่
รับผิดชอบของหน่วยงานสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมในภาค 1

(9) ดำเนินการเกี่ยวกับงานสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานตำรวจศาล²¹

(10) งานอื่น ๆ ที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

²⁰ สำนักงานศาลยุติธรรม. (2562). *การแบ่งส่วนราชการภายในและกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน
ในสำนักงานศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 9)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 5-6.

²¹ ศูนย์รักษาความปลอดภัย ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล. (2565). *การกำหนดลักษณะงานและการมอบหมายหน้าที่
ความรับผิดชอบให้ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล ศูนย์รักษาความปลอดภัย ซึ่งได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ
ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานเจ้าพนักงานตำรวจศาล ของศูนย์รักษาความปลอดภัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์รักษา
ความปลอดภัย. หน้า 11.

(1) ให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบดังกล่าวในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมในภาค 1

2) ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล²²

(1) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยบุคคลและทรัพย์สินในบริเวณศาล

(2) ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในบริเวณศาล

(3) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและคุ้มครองข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พนักงานและลูกจ้างของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งกระทำการตามหน้าที่หรือเพราะเหตุที่จะกระทำหรือได้กระทำการตามหน้าที่ รวมทั้งอาคารสถานที่ และทรัพย์สินของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรม

(4) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในการแจ้งให้พนักงานปกครองหรือตำรวจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยศาลแล้วหนีหรือจะหลบหนี

(5) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลเกี่ยวกับการเป็นผู้จัดการตามหมายจับ หรือเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้จัดการตามหมายจับตามคำสั่งศาล

(6) ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(7) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผน งบประมาณและรายงานผลของส่วนงานที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

(8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นและพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมในภาค 2 และภาค 7

(9) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผนยุทธศาสตร์และงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานตำรวจศาล²³

(10) งานอื่น ๆ ที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

(11) ให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบดังกล่าวในพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมในภาค 2 และภาค 7

²² สำนักงานศาลยุติธรรม. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 20. หน้า 6-7.

²³ ศูนย์รักษาความปลอดภัย. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 21. หน้า 11.

3) ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 3²⁴

(1) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยบุคคล และทรัพย์สินในบริเวณศาล

(2) ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในบริเวณศาล

(3) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและคุ้มครองข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พนักงานและลูกจ้างของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งกระทำการตามหน้าที่หรือเพราะเหตุที่จะกระทำหรือได้กระทำการตามหน้าที่ รวมทั้งอาคารสถานที่ และทรัพย์สินของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรม

(4) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในการแจ้งให้พนักงานปกครองหรือตำรวจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยศาลแล้วหนีหรือจะหลบหนี

(5) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลเกี่ยวกับการเป็นผู้จัดการตามหมายจับ หรือเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้จัดการตามหมายจับตามคำสั่งศาล

(6) ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(7) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผน งบประมาณและรายงานผลของส่วนงานที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

(8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นและพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมในภาค 3 และภาค 4

(9) ดำเนินการเกี่ยวกับงานส่งเสริมภารกิจรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัย ตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 มาตรา 5 (1) (2) (3)²⁵

(10) งานอื่น ๆ ที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

(11) ให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบดังกล่าวในพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมในภาค 3 และภาค 4

4) ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 4²⁶

(1) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยบุคคล และทรัพย์สินในบริเวณศาล

²⁴ สำนักงานศาลยุติธรรม. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 20. หน้า 7.

²⁵ ศูนย์รักษาความปลอดภัย. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 21. หน้า 11.

²⁶ สำนักงานศาลยุติธรรม. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 20. หน้า 7-8.

- (2) ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในบริเวณศาล
- (3) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและคุ้มครองข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พนักงานและลูกจ้างของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งกระทำการตามหน้าที่หรือเพราะเหตุที่จะกระทำหรือได้กระทำการตามหน้าที่ รวมทั้งอาคารสถานที่ และทรัพย์สินของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรม
- (4) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในการแจ้งให้พนักงานปกครองหรือตำรวจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยศาลแล้วหนีหรือจะหลบหนี
- (5) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลเกี่ยวกับการเป็นผู้จัดการตามหมายจับ หรือเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้จัดการตามหมายจับตามคำสั่งศาล
- (6) ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- (7) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผน งบประมาณและรายงานผลของส่วนงานที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย
- (8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นและพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมในภาค 5 และภาค 6
- (9) ดำเนินการเกี่ยวกับงานการเงิน การบัญชี การพัสดุเบื้องต้น ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานตำรวจศาล²⁷
- (10) งานอื่น ๆ ที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย
- (11) ให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบดังกล่าวในพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมในภาค 5 และภาค 6
- 5) ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 5²⁸
- (1) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยบุคคลและทรัพย์สินในบริเวณศาล
- (2) ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในบริเวณศาล
- (3) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและคุ้มครองข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พนักงานและลูกจ้าง

²⁷ ศูนย์รักษาความปลอดภัย. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 21. หน้า 11.

²⁸ สำนักงานศาลยุติธรรม. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 20. หน้า 8-9.

ของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งกระทำการตามหน้าที่หรือเพราะเหตุที่จะกระทำหรือได้กระทำการตามหน้าที่ รวมทั้งอาคารสถานที่ และทรัพย์สินของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรม

(4) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในการแจ้งให้พนักงานปกครองหรือตำรวจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยศาลแล้วหนีหรือจะหลบหนี

(5) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลเกี่ยวกับการเป็นผู้จัดการตามหมายจับ หรือเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้จัดการตามหมายจับตามคำสั่งศาล

(6) ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(7) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผน งบประมาณและรายงานผลของส่วนงานที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

(8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นและพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมในภาค 8 และภาค 9

(9) ดำเนินการเกี่ยวกับงานส่งเสริมการจัดการตามหมายจับ ตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 มาตรา 5 (4) (5)²⁹

(10) งานอื่นๆ ที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

(11) ให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบดังกล่าวในพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมในภาค 8 และภาค 9

6) ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 6³⁰

(1) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยบุคคลและทรัพย์สินในบริเวณศาล

(2) ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในบริเวณศาล

(3) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและคุ้มครองข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พนักงานและลูกจ้างของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งกระทำการตามหน้าที่หรือเพราะเหตุที่จะกระทำหรือได้กระทำการตามหน้าที่ รวมทั้งอาคารสถานที่ และทรัพย์สินของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรม

(4) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในการแจ้งให้พนักงานปกครองหรือตำรวจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยศาลแล้วหนีหรือจะหลบหนี

²⁹ ศูนย์รักษาความปลอดภัย. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 21. หน้า 11.

³⁰ สำนักงานศาลยุติธรรม. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 20. หน้า 9.

(5) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลเกี่ยวกับการเป็นผู้จัดการตามหมายจับ หรือเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้จัดการตามหมายจับตามคำสั่งศาล

(6) ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(7) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผน งบประมาณและรายงานผลของส่วนงานที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

(8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

(9) ดำเนินการเกี่ยวกับงานปฏิบัติการข่าวสาร ด้านความมั่นคงและกิจการพิเศษที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานตำรวจศาล³¹

(10) งานอื่น ๆ ที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

(11) ให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบดังกล่าวในพื้นที่รับผิดชอบทั่วราชอาณาจักร

7) ส่วนฝึกอบรมเจ้าพนักงานตำรวจศาล³²

(1) ศึกษา วิเคราะห์ แผนยุทธศาสตร์ กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งและเอกสารราชการ ปัญหาข้อขัดข้องและผลการประเมินการฝึกอบรมเจ้าพนักงานตำรวจศาล

(2) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยหลักการเรียนรู้และเนื้อหา หัวข้อ เพื่อพัฒนาเทคนิคและวิธีการเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน การหาข่าว และการจับกุม

(3) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยหลักการเรียนรู้และเนื้อหาความรู้ เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ความชำนาญ ความสามารถ เพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานและภาระหน้าที่ต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(4) ออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจภารกิจที่ได้รับมอบหมายที่ดีสำหรับการปฏิบัติงาน

(5) ออกแบบ วางแผน พัฒนาหลักสูตร และดำเนินการฝึกอบรม รวมถึงพัฒนาเจ้าพนักงานตำรวจศาล

(6) วิเคราะห์ และติดตามการประเมินผลการพัฒนาและฝึกอบรมเจ้าพนักงานตำรวจศาลและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

³¹ ศูนย์รักษาความปลอดภัย. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 21. หน้า 11.

³² สำนักงานศาลยุติธรรม. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 20. หน้า 5.

(7) ปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจศาลในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยเจ้าพนักงานตำรวจศาล และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

(8) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผน งบประมาณ และรายงานของส่วนงาน

(9) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

นอกจากนี้ ยังมีเจ้าพนักงานตำรวจศาลที่ประจำอยู่ในการกำหนดให้มีกรอบอัตรากำลังเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามส่วนหรือกลุ่มงานเจ้าพนักงานตำรวจศาลในศาลทั่วประเทศ ในสำนักอำนวยการประจำศาล สำนักงานประจำศาล และสำนักศาลยุติธรรมประจำภาค³³ โดยมีการกำหนดลักษณะงานและมีหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

(1) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยบุคคลและทรัพย์สินในบริเวณศาล

(2) ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในบริเวณศาล

(3) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและคุ้มครองข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พนักงาน และลูกจ้างของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งกระทำการตามหน้าที่หรือเพราะเหตุที่จะกระทำหรือได้กระทำการตามหน้าที่ รวมทั้งอาคารสถานที่ และทรัพย์สินของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรม

(4) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในการแจ้งให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยศาลแล้วหนีหรือจะหลบหนี

(5) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลเกี่ยวกับการเป็นผู้จัดการตามหมายจับ หรือเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้จัดการตามหมายจับตามคำสั่งศาล

(6) ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(7) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผน งบประมาณและรายงานของส่วนงาน

(8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย³⁴

³³ ปุณณพัฒน์ มหาสิทธิ์ตระกูล. อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 17. หน้า 9-10.

³⁴ ปุณณพัฒน์ มหาสิทธิ์ตระกูล. อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 17. หน้า 10.

2.2.2 กรอบอัตรากำลังพลในตำแหน่งเจ้าพนักงานตำรวจศาล³⁵

(ข้อมูล ณ วันที่ 9 พฤษภาคม 2566)

ลำดับ	หน่วยงาน	ประเภทวิชาการ	ประเภททั่วไป
1.	ศูนย์รักษาความปลอดภัย	36	8
2.	ศาลฎีกา	5	0
3.	ศาลอุทธรณ์/ศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ/ ศาลอุทธรณ์ภาค 1-9	11	0
4.	ศาลชั้นต้นในเขตกรุงเทพมหานคร	15	0
5.	ศาลพิเศษ - ศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ 1-9	14	0
6.	ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค 2-9	1	0
		8	0
7.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 1 ศาลจังหวัด ศาลแขวง	3	2
		11	0
		12	0
8.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 2 ศาลจังหวัด ศาลแขวง	3	2
		10	0
		3	0
9.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 3 ศาลจังหวัด ศาลแขวง	3	3
		16	0
		3	0
10.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 4 ศาลจังหวัด ศาลแขวง	3	3
		16	0
		3	0
11.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 5 ศาลจังหวัด ศาลแขวง	3	2
		13	0
		5	0

³⁵ ศูนย์รักษาความปลอดภัย ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 6. (2566). *ส่งแบบรายงานผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานเพื่อรับเงินค่าตอบแทนพิเศษสำหรับตำแหน่งเจ้าพนักงานตำรวจศาล ประจำปีเดือนเมษายน 2566*. กรุงเทพฯ: ศูนย์รักษาความปลอดภัย.

ลำดับ	หน่วยงาน	ประเภทวิชาการ	ประเภททั่วไป
12.	สำนักศาลยุติธรรมประจำภาค 9	3	3
	ศาลจังหวัด	9	0
	ศาลแขวง	2	0
รวม		266	25

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของบุคคลเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่มีเท่าเทียมกัน เป็นเรื่องของความชอบธรรมที่พึงมีในสังคม ด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิในการดำรงชีวิต แม้ว่าบุคคลนั้นจะตกอยู่ในฐานะของผู้ต้องหาในคดีอาญาก็ตาม ส่วนใหญ่ในประเทศเสรีประชาธิปไตย ถือว่าการให้ความคุ้มครองในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่รัฐจักต้องดำเนินการให้สิ่งเหล่านี้แก่ประชาชน และคุ้มครองสิ่งเหล่านี้แก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือบุคคลผู้ถูกกล่าวหา ในคดีอาญานั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบความหมายของสิทธิเสรีภาพของบุคคลว่า “สิทธิ (Rights)” และ “เสรีภาพ (Liberty)” นั้น มีความหมายว่าอย่างไร³⁶

2.3.1 ความหมายของสิทธิและเสรีภาพ

สิทธิ(Right) ในทางวิชาการกฎหมายไทยได้มีผู้ให้ความหมายไว้อย่างน่าสนใจ ได้แก่ คำว่า “เสรีภาพ” นั้น ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้เปรียบเทียบกับ “สิทธิ” ว่าเป็นสิ่งที่คล้ายคลึงกัน และยังได้กล่าวอีกว่าเสรีภาพ (Liberty) ตามตำราธรรมศาสตร์ของอังกฤษ ได้แยก “เสรีภาพ” ออกจาก “สิทธิ” ซึ่งตามกฎหมายภาคพื้นยุโรปไม่ได้แยกเสรีภาพออกไปต่างหาก โดยจัดเข้าอยู่ในจำพวกสิทธิตามกฎหมายมหาชน แต่ตามกฎหมายอังกฤษ เสรีภาพอาจเป็นเรื่องกฎหมายเอกชนก็ได้ แซลมอนด์ (Salmond) ได้ให้ความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” ไว้ว่าเป็นประโยชน์ ซึ่งบุคคลได้มาโดยปราศจากหน้าที่ในทางกฎหมายใด ๆ ต่อตนเอง กล่าวคือ เป็นสิ่งที่บุคคลอาจกระทำได้ โดยจะไม่ถูกป้องกันขัดขวางโดยกฎหมายเป็นประโยชน์ที่บุคคลจะกระทำการใด ๆ ได้ตามชอบใจ...³⁷

³⁶ กนกกาญจน์ แป้นส่ง. (2562). *ปัญหาทางกฎหมายในการดำเนินคดีกรณีผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวอยู่ในเขตอำนาจของศาลอื่น*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม. หน้า 23-24.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-25.

รองศาสตราจารย์ ดร.วรพจน์ วิสชุดพิชญ์ มีความเห็นในเรื่อง สิทธิ (Right) หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น เช่น สิทธิทางหนี้ กรรมสิทธิ์ ในอันที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการบางอย่างบางประการให้เกิดประโยชน์แก่ตน³⁸

รองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต และคณะ มีความเห็นว่าสิทธิ (Right) หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น ซึ่งเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลหนึ่งในการที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นหรือหลายคน กระทำการหรือละเว้นกระทำการบางอย่างบางประการเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน³⁹

รองศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ ได้อธิบายความหมายของคำว่าสิทธิ (Right) โดยแยกเป็นสิทธิตามความหมายทั่วไป และสิทธิตามรัฐธรรมนูญ

สิทธิตามความหมายทั่วไป หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้แก่บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่น

สิทธิตามรัฐธรรมนูญ ถือว่าเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชน (das subjektive öffentliche Recht) หมายถึง กฎหมายสูงสุดที่บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองบุคคลในการที่บุคคลจะกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด หรือไม่กระทำการใด ซึ่งการให้อำนาจดังกล่าวบุคคลก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซงในขอบเขตสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรียกร้องต่อองค์กรของรัฐมิให้แทรกแซงในขอบเขตของสิทธิ (der Grundrechtseingriff) ของตน บางกรณีการรับรองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง และยังหมายความรวมถึงการได้หลักประกันในทางหลักการ ซึ่งหมายถึงการมุ่งคุ้มครองต่อสถาบันในทางกฎหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น มุ่งคุ้มครองกรรมสิทธิ์ (Ownership) หรือเสรีภาพในทางวิชาการ ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญ จึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐและผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่จะต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองเพื่อให้มีผลในทางปฏิบัติ⁴⁰

ดร.คณิน บุญสุวรรณ ให้ความหมายคำว่า สิทธิ (Right) หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่บุคคลสามารถที่จะมีหรือทำอะไรก็ได้ที่มีกฎหมายรับรอง แต่คำว่าทำอะไรก็ได้ในที่นี้มีได้หมายความว่าทำอะไรได้ตามใจ เพราะหากทำอะไรลงไปแล้วเกิดไปกระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่น

³⁸ วรพจน์ วิสชุดพิชญ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 21.

³⁹ อุดม รัฐอมฤต และคณะ. (2544). *การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 86.

⁴⁰ บรรเจิด สิงคะเนติ. อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 15. หน้า 43.

หรือทำให้บุคคลอื่นต้องเดือดร้อน เสียหาย หรือสูญเสียอะไรบางอย่าง การกระทำความผิด ก็เป็นสิ่ง ที่ต้องห้าม เช่น สิทธิในการมีทรัพย์สินส่วนตัว สิทธิในที่ดิน สิทธิในการป้องกันตัวเอง หรือ สิทธิในการใช้รถใช้ถนน หรือสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว⁴¹

คำว่า เสรีภาพ (Liberty) นั้น ในทางกรวิชการกฎหมายไทยได้มีผู้ให้ความหมายของ คำว่า เสรีภาพ ไว้ที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.วรพจน์ วิสสุตพิชญ์ อธิบายคำว่าเสรีภาพ คือ ภาวะของมนุษย์ที่ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่นเป็นภาวะที่ปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง บุคคลใด บุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่เท่าที่เขาไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่เขาไม่ประสงค์จะกระทำ และไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำในสิ่งที่เขาประสงค์จะกระทำ โดยสรุปแล้วเสรีภาพ คือ อำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดเอง โดยอำนาจนี้บุคคลย่อมเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้ด้วย ตนเองตามใจปรารถนา เสรีภาพจึงเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเอง⁴²

รองศาสตราจารย์ ดร.อุคม รัฐอมฤต และคณะ เห็นว่าเสรีภาพ (Liberty) หมายถึง สภาวะการณ์ของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลอื่น หรือปราศจากการหน่วงเหนี่ยว ขัดขวาง บุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่เท่าที่บุคคลนั้นไม่ถูกบังคับให้ต้องกระทำในสิ่ง ที่ไม่ประสงค์จะกระทำหรือไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำในสิ่งทีบุคคลนั้นประสงค์ ที่จะกระทำ⁴³

รองศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ อธิบายว่า เสรีภาพ (Liberty) เป็นสภาวะการณ์ ที่บุคคลมีอิสระในการที่จะกระทำการอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตน เสรีภาพ จึงหมายถึง อำนาจในการกำหนดตนเอง โดยอิสระของบุคคลที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด อันเป็น อำนาจที่มีเหนือตนเอง⁴⁴

2.3.2 การคุ้มครองผู้ต้องหาตามกฎหมายบัตรแห่งสหประชาชาติ

การคุ้มครองผู้ต้องหาตามกฎหมายบัตรแห่งสหประชาชาติ “กฎบัตรสหประชาชาติ” ถือกำเนิด และมีการลงนามรับรองกฎบัตร เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ. 1943 นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ของการยอมรับสิทธิมนุษยชนในระดับโลก ดังที่ปรากฏในคำปรารภโดยมีสาระบางตอนความว่า “เราในฐานะประชาชนของสหประชาชาติมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะยืนยันความศรัทธาในสิทธิมนุษยชน ขึ้นพื้นฐานในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์...” โดยชี้แจงไว้ด้วยหลักการสำคัญ เช่น หลักการ

⁴¹ คณิน บุญสุวรรณ. (2547). *คู่มือการใช้สิทธิของประชาชน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. หน้า 21.

⁴² สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2548). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 46.

⁴³ อุคม รัฐอมฤต และคณะ. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 39. หน้า 87.

⁴⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 15. หน้า 61.

ไม่เลือกปฏิบัติ (Non - Discrimination Principles) เป็นหลักการที่ประกาศครั้งแรกในกฎบัตรสหประชาชาติซึ่งกำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลทางด้านเผ่าพันธุ์ เพศ ภาษา และศาสนา⁴⁵

ประการแรก การห้ามปฏิบัติที่แตกต่าง ดังนั้น หากการดำเนินการใด ๆ ของรัฐเป็นการกระทำเพื่อให้สิทธิหรือลดทอนสิทธิหรือประโยชน์ของประชาชนแล้วจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน และในประการที่สองจะต้องเป็นการกระทำในทางยืนยัน (re - affirmative action) ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่มุ่งหมายส่งเสริมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษเพื่อให้บุคคลที่อยู่ในสถานะที่เสียเปรียบกว่าได้รับโอกาสที่จะใช้สิทธิได้เท่าเทียมกับผู้อื่น⁴⁶

การกำหนดมาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (United Nations Standards on Criminal Justice) อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาไว้ได้แก่

1) ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ค.ศ. 1979⁴⁷

ข้อ 1 วางหลักไว้ว่า “เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายพึงปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎหมายตลอดเวลาเพื่อบริการชุมชน และเพื่อปกป้องคุ้มครองบุคคลให้ปลอดภัยจากการกระทำที่ผิดกฎหมาย โดยจะต้องทุ่มเทการทำงานด้วยความรับผิดชอบตามมาตรฐานของวิชาชีพนั้น” และมีหมายเหตุของคำว่า “เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย” ให้รวมถึงเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายทุกประเภทไม่ว่าจะได้รับการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งที่มีอำนาจหน้าที่อย่างตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจในการจับกุม หรือคุมขังโดยกำหนดให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานดังกล่าวต้องกระทำโดยเคารพ และมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนพิทักษ์รักษาสิทธิมนุษยชนของบุคคลทุกคน

ข้อ 2 และจะใช้กำลังบังคับได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งและเฉพาะกรณีเป็นการปฏิบัติหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้น ๆ

ข้อ 3 ซึ่งกรณีที่มีความจำเป็นโดยชอบตามพฤติการณ์เพื่อป้องกันอาชญากรรมหรือในการจับกุมผู้กระทำความผิด หรือผู้ต้องสงสัย โดยชอบด้วยกฎหมายและกฎหมายภายในของประเทศโดยทั่วไปจะต้องระบุข้อจำกัดให้การใช้กำลังบังคับดังกล่าวให้อยู่ในกรอบความพอดี

⁴⁵ กนกกาญจน์ เป็นสง. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 36. หน้า 25.

⁴⁶ กนกกาญจน์ เป็นสง. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 36. หน้า 25-26.

⁴⁷ กนกกาญจน์ เป็นสง. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 36. หน้า 26.

2) หลักการเพื่อการคุ้มครองบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก ค.ศ. 1988 เป็นหลักการที่ได้รับการรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไปโดยมติที่ 43/173 ลงวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 1988 โดยวางหลักเกณฑ์ในการใช้อำนาจรัฐในการจับกุม คุมขัง หรือจำคุก ว่าจะกระทำได้อย่างจำกัดเพียงเท่าที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติของกฎหมาย และโดยบุคคลผู้ที่กฎหมายระบุอำนาจหน้าที่นั้นไว้สำหรับการดังกล่าว (ข้อ 2) โดยใช้อำนาจได้เพียงภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดและการใช้อำนาจหน้าที่นั้น พึงถูกตรวจสอบได้โดยองค์กรศาล หรือองค์กรอื่น (ข้อ 9) และผู้ถูกจับกุม คุมขัง หรือจำคุก ต้องได้รับแจ้งถึงรายละเอียดของการจับกุม คุมขัง จำคุก และเจ้าหน้าที่ต้องอธิบายให้ผู้นั้นทราบว่าผู้นั้นมีสิทธิตามกฎหมายอย่างไร และจะใช้สิทธินั้นได้อย่างไร (ข้อ 13) และผู้ถูกคุมขัง ในฐานะผู้ต้องสงสัย หรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญานั้นพึงได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์และพึงได้รับการปฏิบัติเหมือนอย่างข้อสันนิษฐานนั้นด้วย โดยการจับกุม คุมขังบุคคลระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาจะกระทำต่อเมื่อเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและต้องกระทำภายใต้เงื่อนไข และวิธีการที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น (ข้อ 36) เป็นต้น⁴⁸

2.3.3 การคุ้มครองผู้ต้องหาตามปฏิญญาสิทธิมนุษยชน

ประเทศไทยได้ลงมติรับรอง เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 โดย “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) เป็นเอกสารที่ให้การรับรองคุ้มครองสิทธิที่มนุษย์พึงได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติรวมทั้งเสรีภาพขั้นมูลฐานสำหรับทุกคนทุกแห่งในโลก โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ผู้ต้องหาเองก็ถือเป็นบุคคลประเภทหนึ่งที่ได้รับการคุ้มครองเช่นกัน ดังนั้น จึงได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลไว้รวมทั้งได้วางกรอบในการจำกัดการแทรกแซงของรัฐไว้อย่างกว้าง ๆ โดยหลักเกณฑ์ที่สำคัญในการคุ้มครอง คือ มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาพร้อมกับ (ข้อ 1) ความมีอิสระ มีศักดิ์ศรี และความเท่าเทียมกัน (ข้อ 5) บุคคลใดจะถูกทรมาน หรือได้รับการปฏิบัติหรือลงโทษโดยวิธีการโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือหยาบเถื่อนมิได้ และ (ข้อ 9) ที่สำคัญบุคคลใดจะถูกจับกักขังโดยพลการมิได้ หลักการดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าบุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน แม้บุคคลนั้นจะเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญาก็ตาม การจับกุม กักขัง รวมถึงการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาจะต้องคำนึงถึงหลักการเหล่านี้ กล่าวคือจะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด และต้องปฏิบัติต่อบุคคลเช่นนี้โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการคุ้มครองดังกล่าวยังรวมไปถึงการคุ้มครองระหว่างการพิจารณาคดี เช่น สิทธิเท่าเทียมกัน

⁴⁸ กนกกาญจน์ แป้นส่ง. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 36. หน้า 27.

ที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม (ข้อ 10) โดยอยู่บนข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าศาลจะตัดสิน (ข้อ 11) เป็นต้น⁴⁹

2.3.4 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งประเทศไทย ได้เข้าร่วมเป็นภาคีเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539 มีผลใช้บังคับ 30 มกราคม 2540 เป็นกฎหมาย ระหว่างประเทศที่มีสาระสำคัญในการรับรองหลักการว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ โดยมีบทบัญญัติ รวมทั้งสิ้น 53 ข้อ ส่วนที่ 1 (ข้อ 1) กล่าวถึงสิทธิในการกำหนดเจตจำนงตนเอง ส่วนที่ 2 (ข้อ 2 - 5) กล่าวถึงพันธกรณีของรัฐภาคีที่รับรองจะเคารพและประกันสิทธิของบุคคล รวมถึงการห้ามเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม ถิ่นกำเนิด หรือสภาพอื่นใด ส่วนที่ 3 (ข้อ 6 - 27) กล่าวถึงสาระของสิทธิในส่วนที่เป็นสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง อาทิ เสรีภาพในการมีชีวิต เสรีภาพจากการถูกทรมาน การห้ามมิให้บุคคลถูกจับกุมตามอำเภอใจ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการแสดงออก ส่วนที่ 4 (ข้อ 28 - 45) กล่าวถึงการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน พันธกรณีของรัฐในการจัดทำรายงานของรัฐภาคี และการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ส่วนที่ 5 (ข้อ 46 - 47) กล่าวถึงห้ามการตีความไปในทางขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ รวมทั้งการให้ตีความในการที่จะตีรอนสิทธิที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนที่ 6 (ข้อ 48 - 53) กล่าวถึงกติกการลงนามสมาชิกเข้าเป็นภาคีแห่งกติกานี้⁵⁰

หลักเกณฑ์ในการกำหนดมาตรการควบคุมการใช้อำนาจของรัฐที่จะจับกุม คุมขังบุคคล จะต้องทำภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด และได้รับการตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก ได้แก่ ศาล โดยการส่งตัวผู้ถูกจับแก่ศาลเพื่อตรวจสอบถึงเหตุที่จับทันทีที่ถูกจับและมีสิทธิร้องขอต่อศาลให้ตรวจสอบความชอบธรรมของการจับหรือควบคุมได้ และมีสิทธิร้องขอให้ปล่อยกรณีที่มีการควบคุมตัวโดยมิชอบด้วยกฎหมาย และมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนในกรณีการควบคุมกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งบัญญัติไว้ใน ภาค 2 ข้อ 9 ดังนี้⁵¹

⁴⁹ กนกกาญจน์ เป็นสง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 27.

⁵⁰ สิทธิมนุษยชน. (2566). *ICCPR กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights-mechanism/ICCPR.php>. [2566, 10 มีนาคม].

⁵¹ กนกกาญจน์ เป็นสง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 28.

1) บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกาย บุคคลจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้ บุคคลจะถูกกีดรอนเสรีภาพของตนมิได้ยกเว้น โดยเหตุและโดยเป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

2) ในขณะที่จับกุมบุคคลใดที่ถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุม และจะต้องได้รับแจ้งถึงข้อหาที่ถูกจับกุมโดยพลัน⁵²

3) บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวในข้อหาทางอาญาจะต้องถูกนำตัวโดยพลันไปยังศาลหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะใช้อำนาจทางตุลาการและจะต้องมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีภายในเวลาอันสมควร หรือได้รับการปล่อยตัวไป มิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่า จะต้องควบคุมบุคคลที่รอการพิจารณาคดี แต่ในการปล่อยตัวอาจกำหนดให้มีการประกันว่าจะมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดีในขั้นตอนอื่นของกระบวนการพิจารณา และจะมาปรากฏตัวเพื่อการบังคับตามคำพิพากษา เมื่อถึงวาระนั้น⁵³

4) บุคคลใดที่ถูกกีดรอนเสรีภาพโดยการจับกุมหรือการควบคุม มีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ตัดสินโดยไม่ชักช้าถึงความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมผู้นั้น และหากการควบคุมไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ให้ศาลมีคำสั่งปล่อยตัวไป⁵⁴

5) บุคคลใดที่ถูกจับกุม หรือถูกควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิได้รับคำสินไหมทดแทน⁵⁵

2.4 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control)

ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) เป็นทฤษฎีที่มุ่งเน้นทางด้านประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการควบคุม ระวังและปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก กล่าวคือ ในคดีที่มีโทษทางอาญาที่เข้ามาสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมนี้ จะต้องดำเนินกระบวนการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้มีการกำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ ไม่เกิดการหยุดชะงัก โดยมีกระบวนการกั้นกรอง (Screening Process)

⁵² กนกกาญจน์ เป็นสง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 28.

⁵³ กนกกาญจน์ เป็นสง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 28.

⁵⁴ กนกกาญจน์ เป็นสง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 29.

⁵⁵ กนกกาญจน์ เป็นสง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 29.

ในแต่ละขั้นตอนอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ⁵⁶ ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการสืบสวนก่อนทำการจับกุม การจับกุม การสอบสวนภายหลังการจับกุม การฟ้องคดีต่อศาล การพิจารณาคดีและพิพากษาลงโทษ ผู้กระทำความผิด และการปล่อยตัวจำเลย ซึ่งการดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวที่กล่าวมาแล้วนั้น ต้องดำเนินการกระบวนการยุติธรรมด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ตามทฤษฎีนี้ถือว่า ได้มีการวินิจฉัยคดีให้เสร็จไปตั้งแต่ขั้นตอนแรกของกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ขั้นตอนของตำรวจ และชั้นพนักงานอัยการทำให้ผู้ต้องสงสัยหรือผู้บริสุทธิ์ได้รับการปล่อยตัวโดยเร็ว และสามารถดำเนินคดีกับผู้ต้องหาที่มีพยานหลักฐานแน่นหนา ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถที่จะหยุดยั้งและควบคุมอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในสังคมได้⁵⁷

ดังนั้นทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) เป็นรูปแบบของการควบคุมอาชญากรรม โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญด้านการควบคุม ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม โดยดำเนินการกระบวนการยุติธรรมด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพนำคนกระทำความผิดมาลงโทษ และผู้บริสุทธิ์ได้รับการปล่อยตัว

2.5 หลักความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ

กฎหมายได้ให้อำนาจรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเมื่อพบว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น และรู้ตัวว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด รัฐจะต้องนำตัวบุคคลผู้กระทำความผิดมาไว้ในอำนาจของรัฐ⁵⁸ ได้แก่ การออกหมายจับ การควบคุม และการขัง การปล่อยชั่วคราวก็คือการผ่อนปรนในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ จะเห็นได้ว่าการจับ การออกหมายจับ การควบคุม และการขัง รวมตลอดถึง

⁵⁶ ปริญญา ไชนดาว. (2563). *ปัญหาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการจับกุมผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561*. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม. หน้า 8-9.

⁵⁷ สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรชีวภาพ สำนักงานศาลยุติธรรม. (2563). *การพัฒนากระบวนการรักษาความปลอดภัยภายในบริเวณศาลยุติธรรม*. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรชีวภาพ สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 4.

⁵⁸ กนกกาญจน์ แป้นส่ง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 21.

การปล่อยชั่วคราวเป็นเรื่องเดียวกัน คือเป็นเรื่องของการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ⁵⁹ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการจับ การควบคุม การขังผู้ต้องหาในคดีอาญา มีดังนี้

2.5.1 เพื่อให้การสอบสวนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

การดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาที่มีความจำเป็นต้องใช้มาตรการบังคับทางกฎหมาย ได้แก่ การจับ การควบคุม หรือขัง ผู้ต้องหาดังกล่าวไว้ก่อน เพื่อให้สามารถดำเนินการสอบสวนต่อไปได้ ซึ่งการควบคุม หรือขังจะกระทำได้เฉพาะกรณีเท่าที่จำเป็นและในขอบเขตที่จำกัด เพื่อให้การสอบสวนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย หากไม่มีการควบคุม หรือขังผู้ต้องหาไว้แล้ว การสอบสวนจะดำเนินการต่อไปได้หรือไม่ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 บัญญัติไว้ว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน”⁶⁰

2.5.2 เพื่อเป็นหลักประกันการมีตัวของผู้ต้องหาเพื่อส่งฟ้องต่อศาล

โดยหลักการฟ้องร้องคดีอาญาต่อศาลจะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดไปส่งศาล พร้อมยื่นฟ้องต่อศาล หรือกรณีการสืบพยานในชั้นพิจารณาคดีการสืบพยานต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการจับ ควบคุม หรือขัง ผู้ต้องหาหรือจำเลยเอาไว้⁶¹

2.5.3 เพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องหากระทำความผิดซ้ำอีก

ในระหว่างการดำเนินคดีหากผู้กระทำความผิดมีพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับความผิดที่ถูกกล่าวหา มีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้กระทำความผิดมีจิตใจที่ชั่วร้าย และเป็นอันตรายต่อสังคม การจับ การควบคุม หรือขัง ในระหว่างการดำเนินคดีเป็นการตัดโอกาส หรือเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำอีก แม้ว่าโดยหลักแล้วเจ้าพนักงานหรือศาลไม่อาจควบคุมตัวบุคคลได้เนื่องจากเป็นการจำกัดสิทธิของบุคคล การจะควบคุมตัวผู้ต้องหาได้เฉพาะแต่ในกรณีเท่าที่จำเป็นเพื่อการดำเนินคดีเท่านั้นตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากข้อเท็จจริงปรากฏว่าหากผู้ต้องหาถูกปล่อยตัวไปผู้ต้องหาจะไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก เจ้าพนักงานก็ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไป⁶²

⁵⁹ คณิต ณ นคร. (2556). *เมื่อกระบวนการยุติธรรมถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://prachatai.com/journal/2013/12/50309>. [2566, 8 มีนาคม].

⁶⁰ กนกกาญจน์ แบนส่ง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 22.

⁶¹ กนกกาญจน์ แบนส่ง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 22.

⁶² กนกกาญจน์ แบนส่ง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 22.

2.5.4 เพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องหาไปทำลายพยานหลักฐานหรือข่มขู่พยาน

ในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีหากผู้ต้องหาเป็นอิสระอาจทำให้ผู้ต้องหาสามารถไปข่มขู่พยาน หรือทำลายพยานหลักฐานได้ โดยเฉพาะกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่มีอิทธิพล อาจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่รูปคดีได้ หรืออาจจะกระทำการอย่างใด ๆ ให้ผู้ที่จะเป็นพยานเกิดความกลัว และไม่กล้ามาเบิกคำให้การในฐานะพยานได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแก้คดีทำให้รัฐเกิดความเสียหายขึ้นได้⁶³

2.5.5 เพื่อป้องกันการหลบหนี

กรณีการจับ การควบคุม หรือขัง เป็นมาตรการบังคับทางกฎหมายอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดที่ถูกดำเนินคดีอาญาหลบหนีจากการบังคับโทษตามกฎหมาย ซึ่งถ้าปรากฏข้อเท็จจริงได้ความว่าผู้กระทำความผิดมีพฤติการณ์ที่จะหลบหนีจึงมีเหตุจำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการบังคับทางอาญาดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดได้⁶⁴

2.6 ทฤษฎีปกตินิสัย

ทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activity Theory) โดยทฤษฎีนี้มีสมมติฐาน คือ อัตราการเกิดอาชญากรรมหรือการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมของบุคคลจะมีอัตราเพิ่มขึ้นก็ต่อเมื่อมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการ ได้แก่ (1) อาชญากรที่จะกระทำความผิด (2) เหยื่อที่เหมาะสม (3) การขาดความสามารถในการป้องกันทรัพย์สินหรือชีวิตร่างกาย โดยนักวิชาการที่ถือว่าเป็นผู้พัฒนาทฤษฎีนี้ได้แก่ ลอร์เรน โคลเฮน และมาร์คัส เฟลสัน (Cohen and Felson, 1979) ซึ่งนักวิชาการทั้ง 2 ท่านได้ให้ความหมายของทฤษฎีปกตินิสัย หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำใดของบุคคลที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งเป็นประจำ เช่น การออกไปทำงานนอกบ้านโดยไม่มีคนอยู่บ้านหรือเฝ้าบ้านเลยโดยออกนอกบ้านตอนกลางคืน เนื่องจากผู้ก่อตั้งมีสมมติฐานว่า การเกิดอาชญากรรมนั้นเกิดจากการกระทำที่เป็นนิสัยของเหยื่ออาชญากรรม เช่น หากเหยื่อต้องออกไปทำงานนอกบ้านโดยไม่มีคนคอยเฝ้าบ้านทุกวัน ผู้กระทำความผิดจะมีโอกาสเข้าไปปล้นทรัพย์สินในบ้านได้ เป็นต้น⁶⁵

ต่อมาในปี ค.ศ. 1995 เฟลสันได้มีความเห็นและการปรับปรุงทฤษฎีดังกล่าวเกี่ยวกับจุดบกพร่องในเรื่องสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมก่ออาชญากรรมขึ้น โดยสรุปได้ว่าในสังคมนั้นประกอบด้วยสิ่งยั่วยวนให้บุคคล กระทำความผิดหลายประการ แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีกลไกที่จะช่วยให้

⁶³ กนกกาญจน์ แบนส่ง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 23.

⁶⁴ กนกกาญจน์ แบนส่ง. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 36. หน้า 23.

⁶⁵ สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรที่พัฒนาศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 57. หน้า 7.

หรือมีแรงกระตุ้นให้บุคคลมีการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง โดยสิ่งที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรม เบี่ยงเบน คือ ความอ่อนแอของบุคคล สถานการณ์ สิ่งกระตุ้น สิ่งยั่วยวน การคบหาสมาคมและความเชื่อซา หากบุคคลอยู่ในสถานการณ์ดังกล่าวก็มักจะประกอบอาชญากรรม ในขณะที่เดียวกัน สังคมมีสถาบันครอบครัวเป็นตัวสร้างภูมิคุ้มกันในการควบคุมตนเอง (Self - Control) เพื่อเป็นการให้บุคคลป้องกันไม่ให้บุคคลไปกระทำผิดกฎหมายได้ (Felson, 1995) ซึ่งนับได้ว่าเป็นการปรับปรุงเนื้อหาสาระทฤษฎีในเรื่องสาเหตุการเกิดพฤติกรรมก่ออาชญากรรมของบุคคล⁶⁶

2.7 ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักนิติรัฐ

นิติรัฐ เป็นคำที่แปลมาจากภาษาเยอรมันว่า “Rechtsstaat” ซึ่งเป็นคำที่ประกอบขึ้นมาจาก คำสองคำ ได้แก่ คำว่า Recht ที่แปลว่า กฎหมาย (ซึ่งในภาษาเยอรมันสามารถแปลว่า Recht มีความหมายว่า “สิทธิ” ได้ด้วย) ส่วนคำว่า Staat ที่แปลว่า รัฐ เมื่อนำคำสองคำนี้มารวมกันแล้ว จะกลายเป็นคำศัพท์ทางนิติศาสตร์ในระบบกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีซึ่งยากจะหาคำ ในภาษาต่างประเทศที่แปลแล้วให้ความหมายได้ตรงกับคำในภาษาเดิม คำว่าที่เขียนเป็น ภาษาอังกฤษบางเล่มซึ่งไม่ได้มีการแปลคำดังกล่าวไว้แต่ได้ใช้คำ ๆ นี้ทับศัพท์ภาษาเยอรมันไปเลย แต่อย่างไรก็ตาม มีการพยายามในการที่จะแปลคำว่า Rechtsstaat อยู่เช่นกัน ถึงแม้ว่าคำแปลที่ พยายามคิดและให้ความหมายขึ้นนั้นไม่สามารถสื่อความหมายของคำว่า Rechtsstaat ได้อย่าง สมบูรณ์ก็ตาม เช่น ในระบบกฎหมายอังกฤษ แปลคำว่า Rechtsstaat ว่า rule of law หรือ state-under-law ระบบกฎหมายฝรั่งเศสแปลว่า état constitutionnel แต่ตำรากฎหมายฝรั่งเศส ยุคหลัง ๆ มักแปลว่า état de droit ซึ่งเป็นแนวโน้มการแปลในภาษาอื่น ๆ ด้วย คือแปลตรงตัว เช่น ระบบกฎหมายอิตาลี แปลว่า Stato di diritto หรือระบบกฎหมายสเปนแปลว่า Estado de derecho เป็นต้น สำหรับในสหรัฐอเมริกา หากไม่ได้แปลคำว่า Rechtsstaat ว่า rule of law ก็มักจะยกเอา หลักการในทางกฎหมายที่มีเนื้อหาบางส่วนที่คล้ายคลึงกับ Rechtsstaat มาเทียบเคียง เช่น due-process-clause หรือการกล่าวถึง limited government ในฐานะมโนทัศน์ทางกฎหมายที่ใกล้เคียง กับ Rechtsstaat ⁶⁷

⁶⁶ สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรที่พัฒนาศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 57. หน้า 7.

⁶⁷ พระชนู ปิยสิโล. (2564). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส*. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม. หน้า 28.

ซึ่งในทางวิชาการไม่ว่าจะแปลคำว่า Rechtsstaat ว่าอย่างไรก็ตามประเด็นสำคัญย่อมอยู่ที่ความหมายอันเป็นแก่นแท้ของหลักการนี้ กล่าวคือ การปกครองใน Rechtsstaat หรือนิติรัฐนั้นภายใต้กฎหมายบุคคลทุกคนต้องเสมอภาคกันและบุคคลจะต้องสามารถทราบก่อนล่วงหน้าว่ากฎหมายมุ่งประสงค์จะบังคับให้ตนทำอะไรหรือไม่ให้ตนทำอะไร หากทำการฝ่าฝืนกฎหมายผลร้ายอันจะเกิดอย่างไร และกฎหมายจะต้องไม่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจ ทั้งนี้ เพื่อที่บุคคลจะได้ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย แนวความคิดพื้นฐานดังกล่าวนี้ย่อมจะก่อให้เกิดหลักต่าง ๆ ตามมาในทางกฎหมายมากมาย เช่น หลักไม่มีความผิดไม่มีโทษ โดยปราศจากกฎหมาย (nulla poena sine lege) หลักการห้ามลงโทษซ้ำซ้อน หลักการห้ามตรากฎหมายย้อนหลังกำหนดโทษแก่บุคคล⁶⁸

ความหมายของหลักนิติรัฐ ได้มีผู้ให้คำอธิบายไว้หลากหลาย ดังจะเห็นได้ดังต่อไปนี้

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ได้ให้ความหมายของคำว่า นิติรัฐ ไว้ว่า รัฐตามรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ย่อมเป็นนิติรัฐ คือเป็นรัฐที่ยอมตนอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายซึ่งรัฐเป็นผู้ตราขึ้นเองหรือยอมใช้บังคับ⁶⁹

Carre de Malberg นักกฎหมายมหาชนชาวฝรั่งเศส อธิบายว่า นิติรัฐเป็นรัฐที่มีความสัมพันธ์กับประชาชนและให้หลักประกันแก่สถานะของบุคคลและอยู่ภายใต้ระบอบแห่งกฎหมายที่จะผูกการกระทำของรัฐไว้ด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งกฎเกณฑ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งจะกำหนดสิทธิของประชาชน แต่อีกส่วนหนึ่งจะกำหนดไว้ล่วงหน้าถึงหนทางและวิธีการที่จะถูกนำมาใช้เพื่อบรรลุจุดประสงค์ในการดำเนินการปกครองของรัฐ กฎเกณฑ์สองชนิดนี้มีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อจำกัดอำนาจของรัฐ โดยทำให้รัฐอยู่ภายใต้ระเบียบแห่งกฎหมายที่กฎเกณฑ์ทั้งสองชนิดดังกล่าวสร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้ลักษณะเฉพาะของนิติรัฐที่ชัดเจนอันหนึ่งก็คือ การปฏิบัติต่อผู้ได้ปกครองฝ่ายปกครองจะสามารถใช้วิธีการต่าง ๆ ได้ก็แต่เฉพาะที่ระเบียบแห่งกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในขณะนั้นให้อำนาจไว้⁷⁰

ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ อธิบายเรื่องหลักนิติรัฐสรุปได้ว่า ตามแนวความคิดเสรีนิยมประชาธิปไตยถือว่า แม้รัฐจะมีอำนาจอธิปไตยแต่รัฐก็ต้องเคารพกฎหมาย ซึ่งมีหลักทฤษฎีอยู่ 2 ทฤษฎี ได้แก่

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28-29.

⁶⁹ ไพบุลย์ ชูวัฒนกิจ. (2556). *ทฤษฎีและหลักพื้นฐานที่สำคัญของกฎหมายมหาชน*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://elcpg.ssru.ac.th/paiboon_ch/pluginfile.php/54/block_html/content/07.pdf. [2566, 20 มีนาคม].

⁷⁰ สัจญญา วงศ์สรรพ. (2554). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี. หน้า 16-17.

1) ทฤษฎีว่าด้วยการจำกัดอำนาจตนเองด้วยความสมัครใจ (auto - limitation) ซึ่งเชียร์ริง (Thering) และ เจลลินค (Jellinek) เป็นผู้เสนอ โดยมีหลักว่ารัฐไม่อาจถูกจำกัดอำนาจโดยกฎหมายได้ เว้นแต่รัฐจะสมัครใจผูกมัดตนเองด้วยกฎหมายที่ตนสร้างขึ้น และกฎหมายหลักที่รัฐสร้างขึ้นก็คือ รัฐธรรมนูญ ซึ่งกำหนดสถานะของอำนาจการเมืองในรัฐว่าอยู่ที่องค์กรใดต้องใช้อย่างไรมีข้อจำกัดอย่างไร⁷¹

2) ทฤษฎีนิติรัฐ (Etat de Droit) ซึ่งรุสโซ่ และ มงเตสกิเยอ ได้เสนอแนวความคิดไว้เป็นคนแรก ๆ และการเรเดอ มัลแบร์ ได้สรุปแนวความคิดไว้อย่างชัดเจนได้ว่า รัฐและหน่วยงานของรัฐจะกระทำการเพื่อประโยชน์สาธารณะและอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าเอกชน มีอำนาจก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในสิทธิหน้าที่แก่เอกชนฝ่ายเดียวโดยปัจเจกชนไม่สมัครใจ กฎหมายมหาชนได้ให้อำนาจรัฐหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะได้ในฐานะที่เหนือกว่าเอกชน แต่กฎหมายนั้นเองก็จำกัดอำนาจรัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ให้ใช้อำนาจนอกรอบที่กฎหมายให้ไว้ ซึ่งจะต้องมีการควบคุมการกระทำขององค์กรของรัฐทุกองค์กรให้ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ จะต้องมีการควบคุมการกระทำและนิติกรรมทางปกครองของฝ่ายปกครองให้ชอบด้วยกฎหมาย และจะต้องมีการควบคุมการกระทำขององค์กรตุลาการ ซึ่งได้แก่คำพิพากษาและคำสั่งศาลให้ชอบด้วยกฎหมาย โดยจะมีองค์กรและกระบวนการควบคุมที่แตกต่างกันไปในแต่ละระบบกฎหมาย⁷²

เมื่อพิจารณาแนวคิดว่าด้วยนิติรัฐมีพัฒนาการพบว่านิติรัฐเป็นการจำกัดอำนาจของรัฐหรือผู้ปกครองให้อยู่ในขอบเขตของกฎหมาย คำกล่าวที่ว่านิติรัฐคือรัฐที่ปกครองโดยกฎหมายไม่ใช่โดยมนุษย์ (government of law and not of men) ซึ่งเป็นการให้ความหมายของนิติรัฐไว้ในเบื้องต้นที่ตรงที่สุดในแง่ของประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง แนวความคิดว่าด้วยนิติรัฐเริ่มต้นขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 17 ในฐานะที่เป็นปฏิกิริยาที่มีต่อการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อาจกล่าวได้ว่าเป็นเสาหลักที่ค้ำจุนนิติรัฐไว้ คือ การปกป้องบุคคลจากการกระทำตามอำเภอใจของรัฐหรือผู้ปกครอง โดยแนวความคิดนี้สอดคล้องตรงกับวิวัฒนาการและความเชื่อที่มีมาตั้งแต่ยุคกลางว่าสันติสุขและความยุติธรรมจะสามารถเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกฎหมาย ซึ่งในวงวิชาการของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นแหล่งที่พัฒนาแนวคิดเรื่องนิติรัฐตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่เป็นที่ยุติว่าใครเป็นผู้ที่ให้ความหมายของคำว่า Rechtsstaat อย่างชัดเจนเป็นคนแรก แต่ส่วนใหญ่เชื่อกันว่า Robert von Mohl ได้ศึกษารัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาในเวลานั้นเป็นอย่างดีเป็นคนแรก

⁷¹ วัชรศณี ชนะสงคราม. (2563). *กฎหมายความมั่นคงในราชอาณาจักรไทยกับการกระทำทางปกครอง กรณีศึกษาปัญหาการบังคับใช้กฎหมายความมั่นคงในราชอาณาจักรไทย* กับการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง. การค้นคว้าอิสระนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 20.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

ที่นำเอาความคิดที่ว่า การดำรงอยู่ของรัฐไม่ควรจะขึ้นอยู่กับกำลังอำนาจ แต่ควรขึ้นอยู่กับเหตุผล มาอธิบายอย่างเป็นระบบในตำรากฎหมายว่าด้วยรัฐแห่งราชอาณาจักรวürttemberg (Staatsrecht des Koenigreichs Wuerttemberg) สำหรับ Mohl แล้ว เสรีภาพของปัจเจกบุคคล ย่อมถือเป็นหัวใจของมโนทัศน์ว่าด้วยนิติรัฐ⁷³

2.8 ทฤษฎีนิติธรรม

นิติธรรม ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2564 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน”⁷⁴ โดยหลักนิติธรรมเป็นหลักการพื้นฐานของระบบราชการอังกฤษที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 ต่อมาในปี ค.ศ. 1885 ศาสตราจารย์ เอ.วี. ไดเซย์ (A.V. Dicey) นักกฎหมายรัฐธรรมนูญของอังกฤษ ได้อธิบายความหมายของหลักนิติธรรม คือ บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมายบุคคลไม่ว่าจะในชนชั้นใดก็ตามย่อมต้องตกอยู่ภายใต้กฎหมายปกติตามธรรมดาของแผ่นดิน (the ordinary law of the land) ซึ่งบรรดาศาลธรรมดาทั้งหลาย (ordinary courts) จะเป็นผู้รักษาไว้ซึ่งกฎหมายดังกล่าว หลักนิติธรรมในความหมายนี้ย่อมปฏิเสธความคิดทั้งหลายทั้งปวงที่จะยกเว้นมิให้บรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งหลายต้องเคารพต่อกฎหมาย บุคคลทั้งหลายย่อมไม่ต้องถูกลงโทษ หากไม่ได้กระทำการอันผิดกฎหมาย และไม่มีผู้ใดทั้งสิ้นแม้แต่กษัตริย์ที่จะอยู่เหนือกฎหมายได้ กล่าวโดยรวมแล้ว Dicey เห็นว่า บรรดาการกระทำทั้งหลายทั้งปวงของรัฐบาลและฝ่ายปกครองจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย จะต้องไม่กระทำการก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของราษฎรตามอำเภอใจ หากปรากฏว่ารัฐบาลหรือฝ่ายปกครองกระทำการอันขัดต่อกฎหมาย การกระทำดังกล่าวย่อมต้องถูกฟ้องคดียังศาลยุติธรรมหรือศาลธรรมดาได้ เพราะรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ย่อมจะมีสิทธิพิเศษใด ๆ เหนือกว่าราษฎรไม่ได้⁷⁵

ทฤษฎีนิติธรรมยึดหลักกฎหมายเป็นหลักสำคัญในการดำเนินคดีอาญา หรือ รูปแบบที่ยึดถือการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยทฤษฎีดังกล่าวนี้มุ่งที่จะคุ้มครองสิทธิ และ

⁷³ พระชนู ปิยสิโล. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 67. หน้า 29.

⁷⁴ ราชบัณฑิตยสถาน. (2566). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://dictionary.orst.go.th/>. [2566, 2 มีนาคม].

⁷⁵ กงกฤษ หิรัญกิจ, ทองเปลว กองจันทร์, เทพฤทธิ์ พรรณพัฒน์,, สมพงษ์ สิงห์สมบุญ และคณะ. (2565). *รวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 21 ศาลรัฐธรรมนูญยึดหลักนิติธรรม คำจูนประชาธิปไตยหวังสิทธิและเสรีภาพของประชาชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 247-248.

เสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามแนวโน้มของพัฒนาการในเรื่องเสรีนิยม (Liberalism) แนวความคิดเรื่องประชาธิปไตย (Democratic) และสิทธิมนุษยชน (Human Rights) จึงถือหลักที่ว่า บุคคลจะกระทำความผิดได้นั้นจะต้องผ่านการคัดค้านของศาลก่อน การดำเนินคดีจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดความผิดพลาดได้ ซึ่งจะต้องกระทำโดยปราศจากอคติและไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือพนักงานอัยการไม่ว่าจะเป็นการจับกุม หรือการตรวจค้น หรือการกระทำใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีจะต้องถูกตรวจสอบอย่างเข้มงวดโดยศาล ผู้บริสุทธิ์จะต้องได้รับการปกป้อง คู่คุ้มครอง ส่วนผู้ที่กระทำความผิดก็ควรจะได้รับโทษที่เป็นประเด็นหลักของรูปแบบที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ คือจะถือว่าใครทำผิดหรือไม่นั้น จะต้องดำเนินการไปตามวิธีการที่ทำให้เชื่อได้ว่าการดำเนินการดังกล่าวได้เกิดความเป็นธรรมขึ้นแล้ว⁷⁶

หลักนิติธรรม อาจจำแนกได้เป็น 2 ประการ ได้แก่

ประการแรก⁷⁷ คือ หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายนี้จะถูกล่วงละเมิดมิได้ หากกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม ย่อมไม่มีผลใช้บังคับ โดยหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัดมีสาระสำคัญ ดังนี้

- 1) หลักความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาและ
- 2) กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป
- 3) กฎหมายต้องมีการประกาศใช้ให้ประชาชนทราบ
- 4) กฎหมายอาญาต้องไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ
- 5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี
- 6) เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจได้เท่าที่กฎหมายให้อำนาจ
- 7) กฎหมายจะยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่การกระทำที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ได้

ประการที่สองคือ นิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง ลักษณะที่ดีของกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอุดมคติของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายกระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ

⁷⁶ สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรที่พัฒนาศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม. อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 57. หน้า 4-5.

⁷⁷ คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรมในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ. (2557). *หลักนิติธรรม The Rule of Law ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม. หน้า 1-2.

จะไม่มีลักษณะสาระสำคัญครบถ้วนของการเป็นกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่ดี หรือขาดตกบกพร่องไปบ้าง กฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ ดังกล่าว ก็ยังคงสามารถใช้บังคับได้อยู่ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด โดยหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง มีสาระสำคัญ⁷⁸ ดังนี้

- 1) กฎหมายที่ดีต้องมีความชัดเจน
- 2) กฎหมายที่ดีต้องไม่ขัดแย้งกันเอง
- 3) กฎหมายที่ดีต้องมีเหตุผล
- 4) กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม
- 5) กฎหมายที่ดีต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน
- 6) กฎหมายที่ดีต้องทันสมัย และสามารถรองรับต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ

การเมือง และวัฒนธรรม

- 7) กฎหมายที่ดีต้องบัญญัติตามกระบวนการและขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้

8) กฎหมายที่ดีต้องไม่มีผลย้อนหลังเป็นผลร้ายหรือกระทบต่อสิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดชอบบุคคล

- 9) กฎหมายที่ดีต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความผิด⁷⁹

แนวคิดเกี่ยวกับหลักนิติธรรมซึ่งคำอธิบายดังกล่าวก็จะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน อาทิเช่น

ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงสภักดิ์ อธิบายความหมายของหลักนิติธรรมว่าหมายถึง “ไม่ใช่ข้อกำหนดหรือบทบัญญัติทั้งหลายที่มีอยู่ในตัวกฎหมายหรือกฎอันเป็นหลักในมาตราต่าง ๆ กำหนดไว้ แต่หมายถึงกฎที่บังคับตัวบทกฎหมายหรือบังคับกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ในกฎหมายเหล่านั้นต้องอยู่ในกรอบในบังคับของกฎนั้นอีกชั้นหนึ่ง ความหมายของ Rule of Law คือ ประมวลหลักของสิทธิขั้นมูลฐานที่แทรกอยู่ในองค์การแห่งรัฐซึ่งมีอำนาจและวิธีการอันจะทำให้สิทธิเหล่านั้นมีผล ประกอบด้วยหลักสถาบันและวิธีการซึ่งมีอยู่ในกฎหมายอันชุมชนรับรองและคุ้มครองประโยชน์ของเอกชนโดยจำกัดขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หลักที่ว่านี้ใช้บังคับแก่ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ตุลาการ และทนายความจึงเป็นที่รับรองกันว่าเป็นกฎอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการก่อสิทธิขั้นมูลฐานตามกฎหมาย...”⁸⁰

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

⁷⁹ คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรมในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ. อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 77. หน้า 9.

⁸⁰ ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2558). ความหมายและองค์ประกอบของหลักนิติธรรม. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, หน้า 12.

ศาสตราจารย์ ธานินทร์ ภัยวิเชียร ได้อธิบาย the rule of law ซึ่งท่านแปลว่า “นิติธรรมวินัย” ว่าหมายถึง “หลักการของกฎหมายที่ทำให้ความสำคัญความเป็นมนุษย์และเป็นการยอมรับซึ่งสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ชนทุกแห่งทุกมุม รัฐต้องคอยปกป้อง ให้ความคุ้มครองมนุษย์ชนให้พ้นจากลัทธิตหาราชย์ หากพบปัญหาข้อพิพาทใด ๆ เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับรัฐ หรือเป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชน ศาลเท่านั้นที่มีอำนาจในการตัดสินข้อพิพาทนั้น ตามกฎหมายของบ้านเมือง โดยมีอำนาจที่อิสระและเด็ดขาด” ซึ่งสาระสำคัญของหลักนิติธรรมควรต้องประกอบด้วยหลักการสำคัญ ดังนี้⁸¹

- 1) ศาลที่จะพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทระหว่างบุคคลซึ่งมีผลประโยชน์ขัดกัน
- 2) ผู้พิพากษาซึ่งมีความเป็นอิสระ ปราศจากอคติและเป็นผู้มีความสามารถที่จะพิจารณาข้อพิพาทนั้นได้
- 3) หลักการนั่งพิจารณาคดีและตัดสินข้อพิพาทภายในระยะเวลาอันสมควร
- 4) วิธีการที่จะบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา
- 5) วิธีพิจารณาคดีของศาลที่เที่ยงธรรมและมีเหตุผล
- 6) กฎหมายที่ศาลใช้วินิจฉัยต้องมีความแน่นอนชัดเจน มีความพอดีและเป็นธรรม⁸²

หลักนิติธรรม เป็นหลักการที่ว่าด้วยการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่ายจะกระทำการใด ๆ ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจและเฉพาะในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น โดยหลักนิติธรรมมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ⁸³ ได้แก่

ประการแรก หลักนิติธรรมต้องยึดถือความสูงสุดของกฎหมาย หมายความว่าหลักไม่มีความผิดไม่มีโทษ หากไม่มีกฎหมาย กฎหมายของแผ่นดินย่อมเหนือกว่าการใช้อำนาจสิทธิดุลยพินิจอย่างกว้างขวางของรัฐบาลหรือฝ่ายปกครอง

ประการที่สอง หลักความเสมอภาคกันทางกฎหมาย หมายความว่า ทุกคนจะอยู่ในฐานะเท่าเทียมกันในทางกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายปกครอง ข้าราชการ หรือราษฎรธรรมดา ก็ต้องใช้กฎหมายเดียวกันและอยู่ภายใต้บังคับของศาลเช่นเดียวกัน และปฏิเสธในเรื่องอภิสิทธิ์เหนือทุกคน

⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

⁸² ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 80. หน้า 13.

⁸³ ผ่องพรรณ พรรณรัตน์. (2559). *หลักนิติธรรมกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน*. เอกสารส่วนบุคคล หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4 วิทยารัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 2-4.

ประการที่สาม ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยกฎหมายที่เรียกว่า รัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุด ซึ่งพัฒนามาเป็นแนวคิดทางการเมือง และพัฒนามาเป็น หลักกฎหมายที่เรียกว่าหลักนิติรัฐ ซึ่งถือว่ากฎหมายนั้นเป็นกรอบแห่งการใช้อำนาจของรัฐ หรือ เป็นการจำกัดการใช้อำนาจของรัฐ โดยกฎหมายที่มีหลักสำคัญว่า รัฐสิทธิเจ้าหน้าที่รัฐจะดำเนินการใด ที่มีผลกระทบต่อประชาชนจะต้องมีฐานะหรือมีกฎหมายให้อำนาจไว้เสมอ

การที่ประชาชนจะได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามหลักนิติธรรมนั้น โดยรัฐมีหน้าที่ ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามหลักนิติธรรม ดังนั้นหลักนิติธรรมกับหลักนิติรัฐ จึงต้องเดินควบคู่กันไปไม่อาจแยกจากกันได้ โดยรัฐต้องยอมตนอยู่ใต้กฎหมายที่กำหนดการกระทำ ของรัฐต่อเอกชนนั้นรัฐไม่สามารถใช้วิธีอื่นนอกจากระบบกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในเวลานั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นกระทำต่อปัจเจกชนได้และเมื่อรัฐเข้าไปมีนิติสัมพันธ์ กับปัจเจกชน ซึ่งรัฐ ไม่อาจระทำการใดเป็นการบังคับปัจเจกชนโดยไม่สมควรใจได้ เว้นแต่จะมี กฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นให้อำนาจไว้เท่านั้น⁸⁴

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยรัฐหรือนิติรัฐต้องให้หลักประกันแก่ปัจเจกชน ว่า เมื่อใดก็ตามที่รัฐละเมิดหลักนี้ปัจเจกชนสามารถนำเรื่องไปสู่ผู้มีอำนาจวินิจฉัยคดีเพื่อให้เพิกถอน การกระทำ หรือเปลี่ยนแปลง หรือเพื่อให้เลิกใช้การกระทำดังกล่าวของฝ่ายปกครองที่ละเมิดกฎหมาย รัฐจึงต้องนำหลักนิติธรรมมาใช้ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพราะฉะนั้น หลักนิติธรรมของระบบนิติรัฐ จึงเป็นระบบที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ของพลเมือง และ มีวัตถุประสงค์หลักในการป้องกันและแก้ไขการใช้อำนาจตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมีขอบ⁸⁵

โดยมีองค์กรที่ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้มีการบัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญ คือ

- 1) ศาลยุติธรรม
- 2) ศาลปกครอง
- 3) ศาลรัฐธรรมนูญ

4) องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน คณะกรรมการ

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

⁸⁵ ฟ่องพรรณ พพรรณรัตน์. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 83. หน้า 2-3.

ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการเลือกตั้ง เป็นต้น⁸⁶

กรอบการคุ้มครอง รัฐต้องใช้อำนาจที่สอดคล้องกับความเป็นธรรมตามกฎหมาย กล่าวคือ โดยการบังคับใช้กฎหมายโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ ไม่มีการเลือกข้างเลือกกลุ่ม ต้องเคารพหลักนิติรัฐอย่างแท้จริง โดยรัฐต้องเป็นการใช้กฎหมายที่สร้างความเป็นธรรมให้แก่ ทุก ๆ คนในรัฐ ดังนั้นจึงต้องมีนิติธรรมในนิติรัฐอยู่ตลอดเวลา ซึ่งหมายถึงรัฐต้องเคารพสิทธิ ของประชาชน และประชาชนต้องเคารพสิทธิของรัฐ⁸⁷

หลักการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การเคารพหลักนิติรัฐนั้นไม่ใช่เป็นเพียงการใช้อำนาจ ภายใต้กฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายอย่างเป็นธรรมด้วย เนื่องจาก หากรัฐใช้อำนาจภายใต้กฎหมายเพียงอย่างเดียวของผู้ปกครองรัฐนั้นอาจชอบธรรมตามทฤษฎี ความมีประสิทธิภาพของกฎหมาย ซึ่งเป็นทฤษฎีของ ฮันส์ เคล (Hans Kelsen) ที่ถือว่ากฎหมาย มาจากผู้มีอำนาจรัฐ เมื่อใช้บังคับกับประชาชนได้ก็ถือว่าเป็นกฎหมายแล้ว เพราะมีสภาพบังคับ ของกฎหมายเกิดขึ้นแล้ว แต่กฎหมายในความหมายของนิติรัฐนั้นต้องเป็นกฎหมายที่มาจาก ประชาชนหรือตัวแทนของประชาชน⁸⁸

2.9 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการอันควรแห่งกฎหมาย (Due Process of Law)

คำว่า Due Process of Law หรือเรียกสั้น ๆ ว่า Due Process ความหมายของวลีดังกล่าว มีอยู่สองคำ ได้แก่ Due แปลว่า เหมาะสม สมควร พอเพียง พอควร ตามกำหนด ครบกำหนด ถึงกำหนด ถูกต้อง ถูกทำนองคลองธรรม ตรง หลีกเลียงไม่ได้ Process แปลว่า กระบวนการ ดังนั้น ที่ ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ แปลคำทั้งสองคำนี้ว่า “กระบวนการอันควร”⁸⁹ หมายความว่าถึง เครื่องคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ (Constitution Safeguard) กล่าวคือ เป็นบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ พิทักษ์คุ้มครองปัจเจกชนจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในการตรวจค้น และจับกุม ซึ่งสืบเนื่องมาจากแนวคิดการจัดทำรัฐธรรมนูญ “Magna Carta” ของอังกฤษเมื่อปี ค.ศ. 1217 อันเป็นเอกสารที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ราษฎรอังกฤษ เป็นเอกสารที่พระเจ้าจอห์น

⁸⁶ ผ่องพรรณ พรรณรัตน์. อ่างแล้ว เจริญที่ 83. หน้า 2-3.

⁸⁷ ผ่องพรรณ พรรณรัตน์. อ่างแล้ว เจริญที่ 83. หน้า 3.

⁸⁸ ผ่องพรรณ พรรณรัตน์. อ่างแล้ว เจริญที่ 83. หน้า 3.

⁸⁹ Phachem Thammasarangoon. (2555). *หลักกระบวนการอันควรแห่งกฎหมาย (Due Process of Law)*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotoknow.org/posts/509875>. [2566, 23 มีนาคม].

แห่งอังกฤษถูกบีบบังคับจากเหล่าขุนนางให้พระราชทานเสรีภาพแก่ราษฎรชาวอังกฤษ โดยกษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมาย เรียกว่า “โดยกฎหมายของแผ่นดิน” (ภาษาละติน “Per Legum Terra”) ต่อมาในรัชสมัยของพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 3 จึงปรากฏคำว่า “Due Process of Law” ขึ้นเป็นครั้งแรก แต่ก็ยังไม่ทราบความหมาย ภายหลังจากคำสองคำเริ่มปรากฏใน Petition of Right of 1628 ซึ่งมีข้อฎีกาว่า “เสรีชนจะถูกจำกัดหรือถูกกักขังเฉพาะ โดยกฎหมายของแผ่นดิน หรือโดย Due Process of Law เท่านั้น มิใช่การสั่งการพิเศษโดยปราศจากข้อหาของพระเจ้าแผ่นดิน” ซึ่งชาวอังกฤษถือเป็นกฎหมายทั่วไปและเป็นกฎหมายฉบับหนึ่งที่ต้องมีกระบวนการสอบสวนและพิจารณาก่อนแล้วจึงตัดสินลงโทษโดยคำพิพากษาหลังจากพิจารณาเป็นเครื่องค้ำประกันตามรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ราษฎรชาวอังกฤษ ตามความเข้าใจของชาวอังกฤษ Due Process of Law ถือเป็นกฎหมายทั่วไปที่มีการพิจารณาก่อนแล้วจึงมีคำพิพากษาคัดสินลงโทษ⁹⁰

สำหรับชาวอเมริกัน Due Process of Law มี 2 อย่าง คือ Due Process เชิงสารบัญญัติ หมายถึง การให้ความคุ้มครองเนื้อหาสาระของสิทธิของปัจเจกชนตามหลักการของลัทธิเสรีนิยม และ Due Process เชิงวิธีพิจารณา หมายถึง การให้ความคุ้มครองของปัจเจกชนในสิทธิเสรีภาพจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยรัฐธรรมนูญ Due Process Model หรือรูปแบบการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนนี้มีความสำคัญในเรื่องความเป็นธรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมที่ตรงกันข้ามกับรูปแบบเพื่อควบคุมอาชญากรรม กล่าวคือ การดำเนินการตามความคิดนี้จะมีอุปสรรคขัดขวางมิให้ผู้ต้องหาถูกส่งผ่านไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวก อำนาจของเจ้าพนักงานและกระบวนการของรัฐจะต้องถูกควบคุมรูปแบบการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนนี้มุ่งต่อต้านการใช้อำนาจโดยไม่ชอบ โดยการจำกัดอำนาจของรัฐ (Limiting State Power) เพราะรัฐย่อมต้องการให้มีประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมให้บรรลุผลอย่างมากที่สุด จึงยอมให้อำนาจเกินสมควรได้ในทฤษฎีของ Packer ในนานาอารยประเทศ โดยทางทฤษฎีแล้วอาจกล่าวได้ว่ายอมรับใน Model หลัง คือ Due Process Model โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา แต่ถึงอย่างไรก็ตาม Model นี้ ก็ยังมีความชัดเจนในตัวเองอยู่ว่า คำว่า Due Process หมายความว่า ไร้วางแคไหน ในความหมายที่ง่ายและยอมรับกันเป็นที่แน่นอนแล้วว่า บรรดาผู้บัญญัติกฎหมายอาญา ผู้บังคับให้เป็นไปตามกฎหมายอาญา ผู้ใช้กฎหมายอาญาจะต้องเคารพต่อกฎหมายด้วย และจะไม่ยอมให้มีการฝ่าฝืนแม้แต่ส่วนหนึ่งส่วนใดของกฎหมาย เพื่อให้บังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ส่วนกฎหมายเนื้อหา (Substantive Law) ของรัฐจะต้องปฏิบัติ

⁹⁰ ธัญมน นาคชัยวัฒนา. (2556). *ปัญหาการติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดซึ่งหลบหนีหมายจับในคดีอาญา: ศึกษากรณีการจับกุมในชั้นศาล*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 25-26.

โดยเคร่งครัดและรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐนั้นก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนด ซึ่งหมายความว่า การที่รัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐจะกระทำการใด ๆ ก็ต้องยึดถือกฎหมาย (Substantive Law) ของรัฐเป็นสำคัญ โดยเคร่งครัด และรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐนั้นก็ต้องปฏิบัติหรือใช้อำนาจตามกฎหมายกำหนดไว้ให้มันด้วย⁹¹

2.10 แนวคิดทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ

แนวความคิดในการให้หลักประกันคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้ถูกละเมิดจากอำนาจของรัฐ “มือกฎหมายขึ้นอยู่กับเหตุผล (Reason) ซึ่งมีอยู่แล้วในธรรมชาติ ความถูกต้อง ชั่ว ดี ไม่อาจเปลี่ยนแปลงโดยอำนาจ (Power) หรือตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจแห่งรัฐได้” ซึ่งเป็นแนวคิดทฤษฎีที่จำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองบ้านเมือง ไม่ให้มีอำนาจมากเกินไป เพราะการปกครองบ้านเมืองในอดีตอำนาจอยู่ที่บุคคลคนเดียวยังไม่มีการแบ่งแยกอำนาจตามระบอบประชาธิปไตย ไม่มีการกำหนดขอบเขตอำนาจของรัฐ ไม่มีการจัดทำรัฐธรรมนูญเพื่อรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนผู้อยู่ใต้อำนาจการปกครอง ส่งผลให้การบริหารประเทศทั้งหมดขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ปกครองที่จะให้สิทธิหรือจำกัดสิทธิของประชาชนตามที่เห็นสมควร ซึ่งเกิดการละเมิดสิทธิเสรีภาพประชาชนได้ตามอำเภอใจของผู้ปกครอง จากสาเหตุดังกล่าวจึงเกิดแนวความคิด “กฎหมายตามธรรมชาติ” (Natural law) หรือ “สิทธิตามธรรมชาติ” (Natural right) เพื่อใช้เป็นข้อกล่าวอ้างต่อสู้กับอำนาจของกษัตริย์หรือผู้ปกครองรัฐ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองประชาชน⁹²

แนวความคิดในเรื่องกฎหมายธรรมชาตินั้นมีมาแต่ดั้งเดิมที่มีอยู่ตามธรรมชาติคือเกิดขึ้นเองโดยมนุษย์ไม่ได้ทำขึ้นเป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐ และใช้ได้โดยไม่จำกัดกาลเวลา ส่วนบ่อเกิดแห่งกฎหมายธรรมชาตินี้ผู้ให้ความเห็นแตกต่างกัน บางท่านเห็นว่าเกิดจากธรรมชาติโดยตรงเหมือนกับกฎแห่งแสงสว่างหรือกฎแห่งความร้อน ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ บางท่านก็เห็นว่าเกิดจากความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของมนุษย์ แต่มีใช้สิ่งที่มนุษย์คิดเองตามใจชอบแต่มนุษย์ย่อมรู้ดีกว่ากฎหมายธรรมชาติย่อมมีอยู่และเกิดจากความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของมนุษย์เอง บางท่านเห็นว่า เกิดจากพระเจ้าแนวความคิดนี้มาจากคริสต์ศาสนาซึ่งถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดมาจากพระเจ้า ดังนั้นกฎหมายธรรมชาตินี้จึงมีลักษณะเป็นกฎหมายที่ใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ย่อมใช้ได้เสมอไม่มีเวลาล่วงพ้นสมัย จึงไม่มีเวลาที่จะถูกยกเลิกและสามารถใช้ได้ทุกแห่ง

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26-27.

⁹² สัจญา วงศ์สรรพ. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 70. หน้า 10-11.

โดยไม่จำกัดรัฐแห่งหนใด และอยู่เหนือกฎหมายของรัฐ กล่าวคือ รัฐจะตรากฎหมายให้ขัดหรือแย้งกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้ หากรัฐใดออกกฎหมายขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติ กฎหมายนั้นก็จะใช้บังคับไม่ได้⁹³

นักปราชญ์ที่มีความคิดที่สนับสนุนในเรื่องกฎหมายธรรมชาติและสิทธิตามธรรมชาติ มีอยู่หลายท่าน ได้แก่

เฮราลิตัส (Heralitus) ชาวกรีก ได้กล่าวว่า กฎหมายธรรมชาติว่าเป็นกฎหมายที่ไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และทุกสิ่งเกิดขึ้นตามที่มันควรจะเป็นเช่นนั้น⁹⁴

เพลโต (Plato) ได้กล่าวว่า สิ่งที่เราเห็นอยู่เป็นตัวเป็นตนเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แต่ข้อคิดหรืออุดมคติ (Idea) เป็นสิ่งยั่งยืนไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นของแท้จริงดำรงอยู่โดยภาวะวิสัยไม่ขึ้นอยู่กับอำเภอใจของมนุษย์ และยืนยันในเรื่องความแตกต่างระหว่างกฎหมายตามความเป็นธรรมกับกฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นที่ว่ากฎหมายตามความเป็นธรรมมีอยู่ตามธรรมชาติไม่จำกัดเวลาสถานที่ใช้⁹⁵

อริสโตเติล (Aristotle) ได้กล่าวว่า มนุษย์ต้องการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม (Social Being) การอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์จะมีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นสังคมไม่ว่าระบบไหนต้องมีระบบการเมืองและเกิดเป็นรัฐ ดังนั้นความยุติธรรมตามกฎหมายในทางการเมืองและการปกครองจะต้องสอดคล้องกับความยุติธรรมตามธรรมชาติด้วยสิทธิของมนุษย์ในสังคม ซึ่งสิทธิของมนุษย์ในสังคมนี้เป็นส่วนหนึ่งของกฎธรรมชาติ⁹⁶

นักปราชญ์กลุ่ม Stoics เป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงเมื่อประมาณสี่ศตวรรษก่อนคริสต์ศักราช และได้้นำแนวความคิดมาจากเพลโต และอริสโตเติล โดยมีความเชื่อว่ากฎธรรมชาตินั้นใช้บังคับเหนือพระเจ้า และมนุษย์ และเป็นกฎหมายซึ่งแนะนำว่าอะไรคือสิ่งที่ต้องกระทำและห้ามมิให้กระทำ⁹⁷

⁹³ สัจญา วงศ์สรรพ. อังแล้ว เจริญที่ 70. หน้า 11.

⁹⁴ สัจญา วงศ์สรรพ. อังแล้ว เจริญที่ 70. หน้า 11.

⁹⁵ ชัยมน นาคชัยวัฒนา. อังแล้ว เจริญที่ 90. หน้า 20.

⁹⁶ ปรีดี เกษมทรัพย์. (2541). *นิติปรัชญา*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา. หน้า 115.

⁹⁷ สัจญา วงศ์สรรพ. อังแล้ว เจริญที่ 70. หน้า 12.

2.11 แนวคิดทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง

เมื่อกฎหมายธรรมชาติได้เจริญเติบโต แนวความคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับบัญญัติเป็นกฎหมายในรูปประมวลกฎหมายสำคัญ ๆ จึงปรากฏว่ามีกฎหมายลายลักษณ์อักษรเกิดขึ้นจำนวนมากในเวลาต่อมาทำให้เกิดความเข้าใจว่ากฎหมายบ้านเมืองที่บัญญัติขึ้นนั้นแท้จริงเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือไม่ หรือเป็นทำนองว่ารัฐชาติปดัยจะบัญญัติกฎหมายอย่างไรก็ได้ตามใจชอบ ดังนั้นแนวโน้มทางความคิดเกี่ยวกับการบัญญัติกฎหมายจึงค่อย ๆ แปรเปลี่ยนไปซึ่งในระยะก่อนหน้านั้นมีความคิดว่าการบัญญัติกฎหมายนั้นเป็นการบัญญัติไปตามเหตุผล (Reason) ตามธรรมชาติ อันเป็นแนวความคิดตามกฎหมายธรรมชาติ ต่อมาจึงเกิดแนวความคิดใหม่โดยเห็นว่าการบัญญัติกฎหมายนั้นบัญญัติไปตามเจตจำนง (Will) ของรัฐชาติปดัยกฎหมายแทนที่จะเป็นเรื่องของเหตุผล (Reason) แต่กลับกลายเป็นเรื่องของเจตจำนง (Will) หรือ “กฎหมายเป็นสิ่งที่มนุษย์บัญญัติขึ้น” ตามความเห็นของ Jean Bodin ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องของอำนาจรัฐ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ถือกฎหมาย คือ คำสั่งอันเป็นแนวคิดกฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivism) อันมีลักษณะสำคัญที่กฎหมายนั้นเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นด้วยความจงใจของรัฐ รัฐย่อมมีอำนาจบัญญัติกฎหมายได้โดยปราศจากข้อกำหนด ประกอบกับมีการพัฒนามากขึ้นจนสามารถแยกความแตกต่างระหว่างกฎหมายกับจารีตประเพณีและศีลธรรมอย่างชัดเจนจนกระทั่งมองเห็นลักษณะพิเศษของกฎหมายอยู่ที่การมีผลบังคับ ดังจะเห็นได้จากนักปราชญ์ที่สนับสนุนแนวความคิดดังกล่าว Thomas Hobbes (1558 - 1694) กล่าวถึง สิ่งที่ทำให้กฎหมายเป็นกฎหมายนั้นคือ อำนาจมิใช่ศีลธรรม Pufendorf (1652 - 1694) กล่าวถึงกฎเกณฑ์เหล่านั้นเป็นกฎหมายที่ไม่บริบูรณ์ในตัวถือเป็นกฎหมายที่ไม่สมบูรณ์⁹⁸

ดังนั้นการรับรองต่อมาของสาระสำคัญอยู่ที่ลักษณะบังคับทำให้เกิดแนวความคิดทางกฎหมายที่เคยถือว่าสาระสำคัญของกฎหมายอยู่ที่เหตุผลนั้น เริ่มเสื่อมถอยลงไปและการรับรองลักษณะบังคับก็เท่ากับเป็นการรับรองว่ากฎหมายเป็นเรื่องของอำนาจและผู้ทรงอำนาจที่คอยบังคับตามกฎหมายนั้น คือ รัฐ และในศตวรรษที่ 19 ต่อมาแนวความคิดที่ถือว่ากฎหมายเป็นคำสั่ง หรือข้อบังคับตามเจตจำนงของรัฐ จึงเป็นที่รับรองกันโดยทั่วไปถึงแนวความคิดตามทฤษฎีของกฎหมายบ้านเมืองจึงพิจารณาแต่เพียงเจตจำนงของรัฐชาติปดัยเท่านั้น โดยไม่ต้องพิจารณาถึงเหตุผลในการบัญญัติกฎหมายแต่อย่างใด เพราะกฎหมายถือเป็นเจตจำนงของรัฐที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามอำนาจ

⁹⁸ รัชมน นาคชัยวัฒนา. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 90. หน้า 22.

ของรัฐ จึงเป็นอำนาจเด็ดขาดรัฐจึงมีอำนาจในการออกกฎหมายที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพได้ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเหตุและผลหรือข้อบังคับตามธรรมชาติใด ๆ จึงไม่อาจนำกลับมาโต้แย้งได้⁹⁹

หากพิจารณาทฤษฎีกฎหมายบ้านเมืองแล้วจะพบว่า การนำทฤษฎีนี้มาใช้เป็นเครื่องมือในการบัญญัติกฎหมายก็เพื่อให้รัฐมีอำนาจมากขึ้นเพื่อหาความชอบธรรมในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งทำให้รัฐไม่ต้องใช้ความระมัดระวังในการออกกฎหมายมากนัก และขณะเดียวกันรัฐก็สามารถบัญญัติกฎหมายขึ้นมารับรองอำนาจของตนได้ตามที่ต้องการ ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้เป็นการขัดแย้งกับทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติที่เห็นว่ากฎหมายนั้นเป็นสิ่งที่มียู่แล้วตามธรรมชาติ มนุษย์เพียงแค่เป็นผู้ค้นพบแล้วนำมาบัญญัติไว้เท่านั้นหาใช่เป็นการเกิดขึ้นใหม่แต่อย่างใดไม่ ดังนั้นการบัญญัติกฎหมายจึงต้องเป็นไปตามกลไกตามธรรมชาติของมนุษย์เท่านั้น การบัญญัติกฎหมายจึงต้องบัญญัติขึ้นให้สอดคล้องกับเหตุและผล หากกฎหมายใดบัญญัติขึ้นโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร กฎหมายนั้นย่อมไม่มีสภาพบังคับถือเป็นทฤษฎีที่ปัจเจกชนยกขึ้นต่อสู้อำนาจรัฐ มิให้รัฐออกกฎหมายใด ๆ อันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ไม่ได้ จึงกล่าวได้ว่าทฤษฎีกฎหมายธรรมชาตินี้สนับสนุนสิทธิเสรีภาพของบุคคลจึงไม่อาจกระทำได้ตามอำเภอใจ¹⁰⁰

สรุป แนวคิดที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจศาล จะเห็นได้ว่า องค์การศาลเป็นหน่วยงานที่อำนวยความสะดวกและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ศาลเป็นผู้ใช้อำนาจพิจารณาพิพากษาชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีให้เป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นธรรม เสียดยาแก่ผู้ที่ถูกระทำละเมิดตามกฎหมาย โดยนำผู้ที่กระทำความผิดตามกฎหมายให้ได้รับโทษตามกระบวนการยุติธรรม จึงจะเห็นได้ว่าการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจศาลจะต้องเป็นการใช้อำนาจโดยชอบธรรมตามที่เจ้าพนักงานตำรวจศาลจะพึงกระทำโดยสอดคล้องกับหลักแนวความคิดข้างต้น และดำเนินการตามที่กฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจน และการใช้อำนาจดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย เพื่อรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยในกระบวนการยุติธรรมและนำผู้กระทำความผิดให้ได้รับการลงโทษตามผลของคำพิพากษา

⁹⁹ รัชมน นาคชัยวัฒนา. อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 90. หน้า 23.

¹⁰⁰ รัชมน นาคชัยวัฒนา. อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 90. หน้า 23.